

ŠIAULIŲ UNIVERSITETAS
EDUKOLOGIJOS FAKULTETAS
EDUKOLOGIJOS KATEDRA

Kristina Petronytė

Edukologijos magistrantūros studentė

**SPECIALIŲJŲ POREIKIŲ VAIKŲ INTEGRAVIMAS Į BENDROJO LAVINIMO
MOKYKLĄ: MOKYTOJŲ PEDAGOGINIŲ KOMPETENCIJŲ ASPEKTU**

Magistro darbas

Mokslinė vadovė
doc. R.Pocevičienė

Darbas originalus

K.Petronytė

Šiauliai, 2007

SANTRAUKA

Besikeičianti mokyklos realybė reikalauja pokyčių daugelyje ugdymo sričių. Viena jų – tai specialiųjų ugdymo(si) poreikių turinčių vaikų lavinimas drauge su bendraamžiais. Tačiau tokiai integracijai dar nesame pasiruošę. Kodėl? Pirmiausia neparengti finansavimo modeliai įvairių tipų specialiosioms mokykloms finansuoti. Antra, trūksta specialistų. Ir, bene pati svarbiausia problema – bendrojo lavinimo mokyklų pedagogams trūksta žinių ir įgūdžių, būtinų ugdyti specialiųjų poreikių vaikus drauge su bendraamžiais toje pačioje klasėje. Taigi šio darbo tikslas ir buvo išsiaiškinti bendrojo lavinimo mokyklų pedagogų nuomonę apie jų turimas profesines kompetencijas, reikalingas specialiųjų poreikių vaikų ugdymui bendrojo lavinimo mokyklose.

Pedagogai, dirbdami su specialiųjų ugdymo(si) poreikių vaikais, turi nepakankamai kompetencijų, reikalingų sėkmingam specialiųjų ugdymo(si) poreikių vaikų integravimui į bendrojo lavinimo mokyklas. Tyrimo pagalba buvo norėta išsiaiškinti, kaip į integravimo problemą žiūri patys pedagogai, kokiose pedagoginės veiklos srityse jie patiria daugiau sunkumų, kokiose jaučiasi tvirtai. Todėl, tyrimo objektu buvo pasirinktos pedagogų kompetencijos specialiųjų ugdymo(si) poreikių vaikų integravimo aspektu. Atsižvelgiant į tai, didesnis dėmesys buvo skiriamas tiems tyrimo duomenis, kurie signalizuoja apie vienokias ar kitokias pedagogų kompetencijos spragas. Tuo tikslu buvo sudaryta anketa (remiantis ŠU specialiojo ugdymo mokslinio centro sudaryta anketa 2002-2004 metų tyrimui “Pedagogų profesinės kompetencijos vertinimas specialiųjų poreikių vaikų (ugdymo plėtos) aspektu”).

Išanalizavus tyrimo duomenis, paaiškėjo, jog pedagogai turi nepakankamai arba visai neturi kompetencijų, reikalingų sėkmingam specialiųjų ugdymo(si) poreikių vaikų ugdymui ir integravimui į bendrojo lavinimo mokyklą. Be to, daugumai bendrojo lavinimo mokyklų pedagogų specialiųjų ugdymo(si) poreikių vaikų mokymas yra nauja, mažai pažįstama veikla.

SUMMARY

Changing reality of school requires a lot of changes in different education fields. One of them is educating children who have special needs with their peers. However, we are not prepared to such integration. Why? First of all, sponsorship models are not prepared for financing various types of special schools. Secondly, there are not enough specialists. And finally, the main problem is that pedagogues of general education schools lack knowledge and abilities, which are necessary for educating children with special educational needs together with their peers in the same class. Thus, the aim of this work was to ascertain the opinion of teachers from general education schools about their professional competence, which is necessary while educating children with special educational needs at school.

While working with children who have special educational needs, pedagogues do not have enough competence which is necessary for successful integration of children with special educational needs into general education schools. The research was carried out in order to find out what pedagogues think about the integration problem, in what pedagogical spheres do they experience more difficulties, where do they feel stronger. Therefore, competence of pedagogues towards integration of children with special educational needs was chosen as an object of the research. In compliance with this, bigger attention was paid to those data of research, which give information about gaps of one or another competence of pedagogues. To this end a questionnaire was prepared (with reference to the 2002-2004 questionnaire, which was prepared for the research "Evaluation of Pedagogues Professional Competence Towards Children With Special Educational Needs" in special education center, Siauliai University).

Having analysed data of the research it turned out that pedagogues do not have enough or do not have at all competence, which is necessary for successful education and integration of children with special educational needs into general education school. Furthermore, teaching children with special educational needs is quite a new and little familiar activity for most teachers of general education school.

TURINYS

Įvadas	3
1. Specialiųjų ugdymo(si) poreikių vaikų integravimo į bendrojo lavinimo mokyklas problemos	6
1.1. Specialiųjų ugdymo(si) poreikių samprata	6
1.2. Specialiųjų ugdymosi poreikių tenkinimas bendrojo lavinimo mokykloje	7
1.3. Specialiųjų poreikių vaikų integracijos į bendrojo lavinimo mokyklas procesai Lietuvoje	12
1.4. Pedagogų kompetencijos ugdant specialiųjų poreikių vaikus	14
2. Pedagoginių kompetencijų analizė specialiųjų poreikių vaikų integravimo į bendrojo lavinimo mokyklą	20
2.1. Tyrimo metodika ir imties charakteristika	20
2.2. Anketinės apklausos rezultatų analizė	27
Išvados	44
Rekomendacijos	46
Literatūra	47
Priedai	49

IVADAS

Prieš dešimt metų buvo suformuota socialinės bei edukacinės integracijos strategija, pagal kurią buvo pripažinta specialiųjų ugdymo(si) poreikių vaikų teisė mokytis bendrojo lavinimo mokykloje: buvo atsisakyta vaiko kategorizacijos ir pereita prie specialiųjų ugdymo(si) poreikių ir mokymo individualizavimo. Anot H.Stuko, Lietuva, įstojusi į Europos Sąjungą (ES), negali atsilikti nuo kaimyninių šalių. Dabartinė ES ir šalių kandidačių pasirinkta kryptis – tai specialiųjų ugdymo(si) poreikių turinčių vaikų lavinimas drauge su bendraamžiais, suteikiant mokytojams įvairią pagalbą: specialistų, specialiųjų mokymo priemonių ir įrangos (Stukas, 2002).

Specialiųjų ugdymo(si) poreikių moksleivių, integruotų į bendrojo lavinimo sistemą, dalis nusako, kiek garantuojamas švietimo prieinamumas specialiųjų ugdymo(si) poreikių turintiems asmenims, rodo ugdymo sąlygų ir formų įvairovės užtikrinimą.

Lietuva yra pasirašiusi Salamankos deklaraciją (2001), kuri nurodo specialiojo ugdymo principus, politikos ir praktikos bei specialiojo ugdymo vystymo metmenis, bei Jungtinių Tautų Vaiko teisių konvenciją (1996), kurioje pabrėžiama, kad “specialusis ugdymas negali plėtotis izoliuotai, jis turi būti visuotinio švietimo strategijos ir naujos socialinės ir ekonominės politikos dalis, verčianti dar labiau reformuoti tradicinę mokyklą, visą švietimo sistemą” (Specialiojo ugdymo pagrindai, 2003, p.-35). Pastaruoju metu, siekdama užtikrinti lygias moksleivių ugdymo ir ugdymosi galimybes, rengiasi priimti Europos socialinę chartiją bei Europos Sąjungos teisės aktus.

Integruojant specialiųjų ugdymo(si) poreikių turinčius vaikus į bendrojo lavinimo mokyklą bei visuomenę pastebima pozityvių poslinkių. Lietuvoje intensyviai plečiama pedagoginių-psichologinių tarnybų veikla; realiai funkcionuoja vaikų įvertinimo modelis; šių tarnybų veiklą išsamiai reglamentuoja Švietimo ir mokslo ministerijos bei kitų ministerijų parengti dokumentai; gerėja specialiųjų poreikių turinčių vaikų, mokytojų, tėvų poreikių vertinimo ir tenkinimo kokybė; mokytojai, ypač jaunesni, neturi stereotipų tokių vaikų atžvilgiu; mokiniai į bendraamžius, turinčius specialiųjų poreikių, žiūri pozityviai, dažniausiai su jais solidarizuojasi. Tokias išvadas pateikė Šiaulių universiteto mokslininkai: prof. Dr. Jonas Ruškus, Šiaulių universiteto doktorantė Rita Melienė, socialinių mokslų magistrė Ligita Elijošienė, atlikę kompleksinį tyrimą “Švietimo kokybės vadyba: specialiųjų poreikių vaikų integruotas ugdymas” (2003)

Besikeičianti mokyklos realybė reikalauja pokyčių daugelyje ugdymo sričių. Akivaizdu, kad bendrojo lavinimo mokyklos specialiojo ugdymo požiūriu yra atsidūrusios gana sudėtingoje situacijoje. Specialiųjų mokymosi poreikių turinčio vaiko ugdymas bendrojo tipo klasėje

reikalauja naujų didaktinių technologijų, nes nebeįmanoma mokyti visus visko ir vienodai – vaikai dirba pagal skirtingas programas, jiems keliama skirtingi reikalavimai, skirtingai vertinami ir pasiekimai. Mokytojams kyla daug klausimų :kaip mokyti specialiųjų ugdymosi poreikių turinčius mokinius? Kaip organizuoti darbą klasėje, kurios mokinių ugdymosi poreikiai yra tokie skirtingi? Ar tokiomis sąlygomis įmanomas kokybiškas mokymas ir mokymasis? (Švietimo kokybės vadyba: specialiųjų poreikių vaikų integruotas ugdymas, 2003)

Nors dauguma Lietuvos mokytojų į specialiųjų ugdymo(si) poreikių moksleivių integravimą žiūri palankiai, tačiau atlikti tyrimai (Ambrukaitis, Ruškus, 2002) parodė, kad daugelis bendrojo lavinimo mokyklos mokytojų kaip vieną iš svarbiausių problemų nurodo didaktinį nepasirengimą dirbti integruoto ugdymo sąlygomis.

Tačiau remiantis H.Stuku galėtume teigti, kad “deja, dar tinkamai integracijai nesame pasiruošę: pirmiausia neparengti finansavimo modeliai įvairių tipų specialiosioms mokykloms finansuoti. Antra, trūksta specialistų – ypač kaimo vietovėse. Be to, bendrojo lavinimo mokyklų pedagogams trūksta žinių ir įgūdžių, būtinų ugdyti specialiųjų poreikių vaikus drauge su bendraamžiais toje pačioje klasėje. Mažai kas išmano brailio raštą. Ypač tai pasakytina apie vyresnės kartos pedagogus, dirbančius dalykinėje sistemoje. Išlieka problematiškas specialiųjų poreikių moksleivių profesinis rengimas profesinėse mokyklose. Ypač tai pasakytina apie lengvų sutrikimų turinčius vaikus, baigusius pagrindinę mokyklą pagal adaptuotas įvairių dalykų programas” (Stukas, 2002).

Tyrimo objektas – pedagogų kompetencijos specialiųjų poreikių vaikų integravimo aspektu.

Tyrimo hipotezė – mokytojai, dirbdami su specialiųjų poreikių vaikais, turi nepakankamai kompetencijų, reikalingų sėkmingam SPV integravimui į bendrojo lavinimo mokyklas.

Tyrimo tikslas - išsiaiškinti bendrojo lavinimo mokyklų pedagogų nuomonę apie jų turimas profesines kompetencijas, reikalingas specialiųjų poreikių vaikų ugdymui bendrojo lavinimo mokykloje.

Tyrimo uždaviniai:

- Atlikti literatūros, susijusios su specialiųjų poreikių vaikų integravimo klausimais į bendrojo lavinimo mokyklas analizę.
- Ištirti pedagogų nuomones į kompetencijas specialiųjų poreikių vaikų integravimo į bendrojo lavinimo mokyklas aspektu.
- Parengti tobulinimo gaires pedagogų kompetencijoms specialiųjų poreikių vaikų integravimo į bendrojo lavinimo mokyklas aspektu.

Tyrimo metodai:

- pedagoginės ir psichologinės literatūros, susijusios su šia problema, nagrinėjimas;
- pedagogų anketinė apklausa (žr. priedą Nr.1; anketa sudaryta remiantis ŠU specialiojo ugdymo mokslinio centro sudaryta anketa tyrimui “Pedagogų profesinės kompetencijos vertinimas specialiųjų poreikių vaikų (ugdymo plėtros) aspektu”).

Tyrimo imtis – 233 pedagogai, dirbantys Ukmergės miesto ir rajono mokyklose.

Tyrimo metodologija: siekiant nustatyti, kokių pedagoginių kompetencijų pedagogams trūksta dirbant su specialiųjų poreikių vaikais, buvo remtasi inkluzijos principu (Bagdonas A., 1997; Ruškus J., 2002; Meijer, 2001), kuris akcentuoja ne akademinės žinias, sutrikimų kategorizavimą bei klasifikavimą, lemiantį neigiamus stereotipus ir išankstines nuostatas, o socialinius santykius, narystę bendruomenėje; bei humanistinėmis idėjomis (Стророва Н.А., 1999), kurios siūlo visų pirmą pagarbą išskirtinei vaiko asmenybei, tuo pačiu įskaitant jo ugdymo ypatumus.

Tyrimo organizavimo etapai:

1. Parengti nuostatų į mokyklų pedagogų turimas kompetencijas, reikalingas specialiųjų poreikių vaikų ugdymo bendrojo lavinimo mokykloje kokybei tyrimo metodiką (anketos pedagogams).
2. Atlikti pedagogų apklausą.
3. Atlikti apklausos duomenų analizę. Tyrimo duomenis analizuoti tokiais pagrindiniais aspektais:
 - a) pedagogų kompetencijų pakankamumas/trūkumas darbui su SUPV;
 - b) koku būdu pedagogas įgijo reikiamų kompetencijų darbui su SUPV.
4. Apibendrinti gautus rezultatus ir išryškinti pagrindines iš jų išplaukiančias išvadas.
5. Parengti ataskaitą ir pateikti rekomendacijas.

Darbo struktūra: įvadas (3 lapai); teorinė dalis “Specialiųjų ugdymo(si) poreikių vaikų integravimo į bendrojo lavinimo mokyklas problemos” (20 lapų); tyrimo metodika ir imties charakteristika (7 lapai); rezultatų analizė (17 lapų); išvados (2 lapai); rekomendacijos (1 lapas); literatūra (2 lapai); priedai (9 lapai).

1. SPECIALIŲJŲ UGDYMO(SI) POREIKIŲ VAIKŲ INTEGRAVIMO Į BENDROJO LAVINIMO MOKYKLAS PROBLEMOS

1.1 SPECIALIŲJŲ POREIKIŲ SAMPRATA

Praktiškai kiekvienas pedagogas yra turėjęs ar turi mokinių, kurie yra vadinami “ypatingaisiais” arba “specialiųjų poreikių” vaikais. Kartais tokie vaikai “atrodo guvūs, supratingi, gerai orientuojasi aplinkoje, tačiau niekaip neišmoksta gerai skaityti, rašyti, skaičiuoti. Mokytojas išbando viską, ką pats žino ar pataria kolegos, tačiau norimo rezultato nesulaukia. Nepaisant prasto vaiko mokymosi, pedagogas intuityviai jaučia, kad mokinys nėra sutrikusio intelekto.” (Giedrienė, Monkevičienė, 1995).

Lietuvos Respublikos specialiojo ugdymo įstatyme (1998) sutrikimas apibrėžiamas kaip patologijos sukeltas žmogaus organo ar jo funkcijos nuokrypis nuo diagnostinės statistinės normos.

Iki 1995 m. situacija Lietuvoje apibūdinant raidos sutrikimus bei negales buvo labai neapibrėžta. Egzistavo sutrikimų pavadinimų įvairovė, neapibrėžti ir nevienareikšmiai buvo kriterijai, pagal kuriuos nustatomi sutrikimai bei jų grupės. Įveikti šiai netvarkai buvo parengta “Sutrikimų klasifikacija”, kurią patvirtino LR ŠMM Specialiojo ugdymo ekspertų komisija 1995 m. birželio 13 d. nutarimu Nr. 4. Klasifikacijoje apibūdinamos raidos sutrikimų kategorijos. Skiriamos tokios raidos sutrikimų grupės:

1. *Intelektu sutrikimai.* Tai protinių gebėjimų nuo normos nukrypimas, sukiantis elgesio, emocijų bei socialinio prisitaikymo sutrikimų.
2. *Specifiniai pažinimo sutrikimai, sukiantys mokymosi negalių.* Šiems sutrikimams būdingas skaitymo, rašymo ir matematikos žinių bei intelekto neatitikimas.
3. *Emocijų ir elgesio sutrikimai.* Tai sąlygiškai pastovus nukrypimas nuo adaptyvaus elgesio, traktuojamo kaip normalus.
4. *Kalbos ir komunikacijos sutrikimai.*
5. *Klausos sutrikimai.*
6. *Regos sutrikimai.*
7. *Fiziniai ir judėjimo sutrikimai.* Tai labai įvairios kilmės ir sukiantys skirtingas pasekmes sutrikimai. Vieni jų paveldimi, kiti įgyjami dėl traumų ar persirgtų ligų.
8. *Lėtiniai somatiniai ir neurologiniai sutrikimai.* Tai įvairūs chroniški sutrikimai, kurie turi įtakos vaiko ugdymui, reikalauja specialių ugdymo sąlygų ir pan.

9. *Kompleksiniai sutrikimai.* Prie šios grupės priskiriami ypatingumą deriniai. Dažniausiai kompleksiniai sutrikimai nėra paprasta pirminių sutrikimų suma, o sudaro naują kokybę.

10. *Kiti sutrikimai bei raidą ir mokymąsi trikdantys psichosocialiniai reiškiniai.* Priskiriami 1 – 9 grupėse nenurodyti sutrikimai, turintys didelę reikšmę ugdymo procesui, jo organizavimui, lemiantys specialiuosius vaikų poreikius, taip pat psichosocialiniai veiksniai, sukeliantys nespecifinių mokymosi ir mokymo sunkumų, raidos sutrikimų (Specialiojo ugdymo pagrindai, 2003).

Specialiųjų poreikių vaikams priskiriami ne tik aukščiau išvardintoms sutrikimų grupėms priklausantys vaikai, bet ir vaikai, turintys ypatingų gabumų. Tokie vaikai yra vadinami *gabiaisiais*. Nors gabūs moksleiviai turi specialiųjų ugdymosi poreikių, tačiau gabumai nėra laikomi sutrikimu, todėl jie ir nėra įtraukti į NAUA (Neįgalių asmenų ugdymo aktas, 1990).

Pasak Renzulli ir Reis (1991) gabius vaikus reikia apibrėžti, kaip vaikus, kurie yra parodę ar turi galimybių parodyti savo:

1. didelius gebėjimus (taip pat ir aukštą intelektą);
2. didelį kūrybiškumą (gebėjimas formuluoti naujas idėjas ir jų taikymas sprendžiant problemas);
3. stiprų angažavimąsi veiklai (stipri motyvacija, gebėjimas pabaigti darbą iki galo).

D.P.Hallahan ir J.M.Kauffman (2003) teigia, kad specialiųjų poreikių “vaikų ir jaunuolių turi gebėjimų, kurie taip ir lieka nepastebėti, nes mums visiems labiausiai rūpi negalios ir mes nustojame rūpintis tuo, ką jie gali daryti.” (p.6)

Vadinasi kiekvienas pedagogas turi domėtis ypatingųjų vaikų ir jaunuolių negaliomis, mokymosi sunkumų priežastimis, stengtis padėti išnaudoti jų turimus gebėjimus, pažinti tokių vaikų panašumus ir skirtumus.

1.2 SPECIALIŪJŲ UGDYMOŠI POREIKIŪ TENKINIMAS BENDROJO LAVINIMO MOKYKLOJE

Per paskutiniuosius du XX a. dešimtmečius neįgalių žmonių ugdymo srityje įvyko labai ryškių pokyčių, o dabartinė padėtis leidžia spręsti, jog permainų bręsta ir daugiau. Integruoti neįgaliuosius į plačiąją visuomenę pradėta septintame dešimtmetyje, o mūsų dienomis tai dar labiau matyti. Integracijos pradininkai didžiuojasi, kad dėl jų veiklos sumažėjo neįgalių žmonių, gyvenančių ugdymo įstaigose, taip pat specialiųjų ugdymą gaunančių moksleivių, besimokančių

specialiosiose mokyklose ar specializuotose klasėse. Jie ragina visus SUP moksleivius ugdyti bendrosiose klasėse (Hallahan, Kauffman, 2003).

Integracijos skatinimas sukėlė bene aršiausias specialistų kovas, kokios tik yra vykusios specialiojo ugdymo srityje. Todėl buvo pradėtos vykdyti įvairios politikos integracijos klausimais.

Pagal tai, kokia politika integracijos klausimais vykdoma, Europos šalis būtų galima suskirstyti į tris kategorijas (Stukas, 2002).

- **“Vieno kelio” kategorija.** Jai priskiriama Švedija, Norvegija, Graikija, Ispanija, Italija, Portugalija. Šiose šalyse plačiai išvystyta įvairių paslaugų, skirtų specialiųjų poreikių vaikams ugdyti drauge su bendraamžiais, teikimo sistema bendrojo lavinimo mokyklose.
- **“Dviejų kelių” kategorija.** Priskiriama Belgija, Olandija, Bulgarija, Latvija. Jos turi susikūrusios dvi atskiras švietimo sistemas, reguliuojamas atskirų įstatymų, - bendrąją ir specialaus ugdymo sistemą. Specialiųjų poreikių moksleivių bendrojo lavinimo mokyklose gana nedaug.
- **“Daug kelių” kategorija.** Ji siūlo daugybę įvairių integracijos būdų. Šios šalys nesūlo vienintelio sprendimo, kai moksleivis gali mokytis drauge su bendraamžiais integruotai arba gali rinktis specialiojo ugdymo įstaigą. Šiai kategorijai priskiriama Danija, Vokietija, Prancūzija, Airija, Islandija, Lenkija, Estija, Lietuva.

Be to, vadovaujantis nacionaline politika neįgaliųjų socialinės integracijos bei švietimo srityse ir specialiosios pagalbos teikimas paremtas trimis pagrindiniais principais:

1. negalia gali ir yra sumažinama keičiant ir pritaikant aplinką ir žmonių elgesį;
2. individualūs poreikiai ir aplinka turi būti įvertinami/suvokiami kaip visuma;
3. jokia pagalba neturi skatinti segregacijos.(Mokykla visiems: mokymo priemonių kūrimas)

Per kelerius metus Lietuvoje, atkūrus Nepriklausomybę, įvyko esminių pokyčių neįgaliųjų socialinės integracijos ir ugdymo srityse. Neįgalių vaikų integracija į bendrojo lavinimo mokyklas, nevyriausybinių tėvų organizacijų įkūrimas ir veikla, profesionalios patirties perėmimas iš užsienio – šie ir kiti veiksniai lėmė, jog susiformavo nauja Lietuvos specialiojo ugdymo situacija (Ruškus, 2002).

Specialiųjų poreikių vaikų ugdymas bendrojo lavinimo švietimo įstaigose jau tapo ne tik faktu, bet vis labiau įsisąmoninamas būtinumas. Visuomenės nuostatos, lemiančios socialinę ir ugdymo politiką neįgaliųjų atžvilgiu keičiasi integruoto ugdymo naudai (Galkienė, 2001). Atrodo taip neseniai – tik 1993 m. Švietimo ir mokslo ministerija pakankamai nedrąsiai išleidžia pirmąją instrukciją, liečiančią integruotą ugdymą (*Specialiosios pedagoginės pagalbos teikimo*

bendrojo lavinimo mokyklose), o specialiose mokyklose neįgalių vaikų jau sumažėjo dvigubai (Bagdonas, 1997).

A. Galkienės (2001) daktaro dizertacijoje aptaria integruoto ugdymo aplinkos ypatumus, pabrėžia, kad atvira ugdomoji aplinka (heterogeniška mokyklos bendruomenė) – esminė socialinės neįgaliųjų integracijos sąlyga, formuluoja integruoto ugdymo principus. Pažymi, kad heterogeninė aplinka skatina pedagogų kompetencijos augimą, norą tobulėti. Tyrimas parodė, kad daugumos tirtos mokyklos pedagogų požiūris į integruotą ugdymą yra optimistinis ir konstruktyvus.

Tyrimai Europoje rodo, kad vyresnėse klasėse inkliuzyvusis ugdymas susiduria ne tik su didesniu pedagogų (mokytojų dalykininkų) pasipriešinimu, bet ir su didesniais objektyviais sunkumais (didėjančia dalykine specializacija, didėjantis atotrūkiu tarp “sveikų” ir neįgalių bendraamžių galimybių ir interesų. Taigi inkliuzija vidurinės mokyklos lygmenyje laikoma visų Europos šalių bendra problema.

Inkliuzyvaus ugdymo barjerai, pasak Europos specialiojo ugdymo komisijos (European Agency for Development in Special Needs Education) yra šie: inkliuzijos neskatinanti finansavimo sistema, segreguotų institucijų gyvavimo tradicijos (ir su tuo susijusios specialiųjų pedagogų, ten dirbančių, baimės netekti darbo), organizacinės, resursų paramos inkliuzyviajam ugdymui stoka pačių bendrojo lavinimo mokyklų viduje (kompetencijų, nuostatų, materialinės paramos prasme). Negatyviu veiksmu laikomas ir per didelis mokinių klasėje skaičius. Pastebima ir tai, kad specialiųjų poreikių vaikų inkliuzyvaus ugdymo perspektyva priklauso ir nuo jų negalės pobūdžio (Specialiųjų poreikių vaikų integravimo problemos, 2003).

Buvo tiriamos pedagogų nuostatos į neįgalių moksleivių socialinę integraciją. Nustatyta, kad jai nepitaria vienas ketvirtadalis apklaustųjų. Tyrimas parodė, kad neigiamas požiūris į neįgalių integraciją yra bendresnio konstrukto – segregacinių nuostatų į bet kokio tipo silpnesnius ugdytinius – komponentė. Teigiama, jog egzistuoja ryšys tarp nepalankaus požiūrio į integraciją ir edukacinio autoritarizmo (Gribačiauskas, Merkys, 2003).

Kiti, atliekami tyrimai parodė, kad dauguma mokytojų, dirbančių bendrojo lavinimo mokyklose nėra pasiruošę ugdyti sutrikusio intelekto vaikus ir nenori jų turėti savo klasėse (Adomaitienė, Samsonienė, 1999).

Kartais mokytojų neigiamą požiūrį į integruotą ugdymą galima aptikti ir masinėje spaudoje. Štai *Dialogo* 42 numeryje (2003, lapkričio 21) Internaute pasivadinsi mokytoja teigia, kad Lietuvos švietimas tvarkomas pagal planą IDIOT: ...*visi aklai seka užsienio ekspertais ir baigia pribaugti viską, kas Lietuvoje BUVO geriausia*. Rašinėlio autorė pavardina kelis, galima suprasti idiotiškus, švietimo punktus, tarp kurių punktas “2” formuluojamas taip: *normalių, adaptuotų, integruotų ir neįgalių vaikų mokymasis vienoje klasėje (nukenčia normalieji)*. Be abejonės,

tokios mokytojos (jei tikrai ji tai norėjo pasakyti) paprasčiausiai gaila ir kyla klausimas ar tikrai tą profesiją ji pasirinko. Pirma, **vaikai kurie mokosi kartu, išmoksta ir gyventi kartu**. Antra, **mokytojas išmoksta priimti žmonių skirtybes**, jis tampa demokratiškesnis, jis išmoksta labiau individualizuoti mokymą, bendradarbiavimo su kitais, išvengia monotonijos. Iš integruoto ugdymo laimi ir visuomenė: ji užtikrina žmogaus (vaiko) teises ir lygias galimybes, ugdo jos narių atsakomybę, didina demokratiją (Specialiųjų poreikių vaikų integravimo problemos, 2003).

Įvykusios permainos, atlikti tyrimai verčia atsigręžti į tuos, kurie ilgą laiką buvo visuomenės atstumti vien todėl, kad yra kitokie. Naujas supratimas ir žinios lėmė domėjimąsi ypatingųjų vaikų gyvenimu.

Ieškant specialiosios pedagoginės pagalbos teikimo formų ir būdų, aktualus pasidarė specialiųjų poreikių vaikų integruotas ugdymas. Jis traktuojamas kaip nauja ugdymo kryptis, reikalaujanti iš esmės pakeisti visą mokymo technologiją. Integracija numato specialiųjų poreikių vaikų mokymą bendrojo ugdymo įstaigose. Tokio mokymo galimybė nereikalauja platesnės argumentacijos, nes bendrojo ugdymo įstaigos skirtos visiems, taip pat ir specialiųjų poreikių vaikams. Kitaip tariant, specialiųjų poreikių vaikai turi teisę mokytis su normaliais bendraamžiais (Bagdonas, Pažerienė, 2000).

Tačiau, pasak J.Ruškaus (2002), Lietuvos Respublikos invalidų integracijos ir švietimo įstatymai garantuoja lygias teises į ugdymą tiek sveikiems, tiek neįgaliems vaikams, bet kartu ir nurodo, kad neįgaliesiems turi būti pritaikyta ugdymo aplinka. Ugdymo aplinka čia suvokiama materialiniu, socialiniu, psichiniu ir kitais aspektais, nes tokia aplinka skatina socialinį ir protinį vystymąsi. Bet aplinka gali veikti ir priešingai. Anot L.Vygotskio, netinkama aplinka ir jos įtaka neįgalų vaiką gali stumti į naujas nepalankias situacijas, kurios ne tik nepadės įveikti jo atsilikimo, bet ir dar labiau jį padidins, pasunkins jo pirminę negalią (Выготский, 1983).

Specialiųjų ugdymosi poreikių vaikų ugdymą reglamentuoja daugybė įstatymų:

- Lietuvos švietimo koncepcija (1992). Joje įtvirtintos naujos švietimo vertybinės nuostatos, nauji tikslai ir uždaviniai, numatyti konceptualūs švietimo, specialiojo ugdymo, pertvarkos principai bei gairės.
- Salamankos deklaracija (2001). Tai dokumentas, patvirtinantis valstybės įsipareigojimus visuotinam švietimui, pripažįstantis būtinybę suteikti galimybę specialiųjų poreikių vaikams, jaunuoliams ir suaugusiems naudotis įprastinių švietimo sistemų paslaugomis.
- Jungtinių Tautų vaiko teisių konvencija (1995). Lietuva 1995 metais ratifikavusi šią konvenciją įsipareigojo ne tik sudaryti galimybę neįgaliems vaikams gauti išsilavinimą, įsigyti profesiją, pasirengti darbui ir poilsiui, bet ir imtis visų reikiamų

teisinių, administracinių ir kitų priemonių Konvencijoje pripažintoms vaikų teisėms įgyvendinti. (4 str.)

- Lietuvos Respublikos švietimo įstatymas (1998). Siekiant įtvirtinti demokratinius švietimo tikslus ir principus, prigimtines žmogaus teises ir laisves, 14 straipsniu įteisintas visų ikimokyklinio ir mokyklinio amžiaus vaikų, turinčių fizinių ar psichinių raidos sutrikimų ugdymas namuose, bendrojo lavinimo mokyklų bendrosiose ar specialiosiose klasėse bei specialiosiose mokyklose kuo arčiau tėvų gyvenamosios vietos.
- Lietuvos Respublikos invalidų socialinės integracijos įstatymas (1998). Jis reguliuoja ne tik invalidumo nustatymą, invalidų profesinę, medicininę, socialinę reabilitaciją, aplinkos pritaikymą neįgaliesiems, bet ir jų ugdymą.
- Lietuvos Respublikos vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatymas (1996). Šis įstatymas priimtas 1996 m. kovo 14 d., kuris laiduoja specialiųjų poreikių vaikų lygias teises su sveikaisiais vaikais aktyviai gyventi, vystytis, įgyti išsilavinimą, atitinkantį jo fizines, protines galias ir pageidavimus.
- Lietuvos Respublikos specialiojo ugdymo įstatymas (1999). “Įstatymu nustatyta specialiojo ugdymo sistemos sandara, specialiųjų poreikių asmenų ankstyvojo ir ikimokyklinio ugdymo, bendrojo lavinimo, papildomojo ugdymo, profesinio ir aukštesniojo mokymo, aukštojo mokslo ir suaugusiųjų švietimo organizavimo pagrindai, specialiųjų poreikių asmenų, jų tėvų (globėjų, rūpintojų), pedagogų teisės ir pareigos, įtvirtintas specialiosios pedagoginės, psichologinės, socialinės pagalbos, pedagogo padėjėjo, skaitovo, palydovo, gestų kalbos vertėjo paslaugų teikimas švietimo įstaigose bei nustatyta Švietimo ir mokslo bei kitų ministerijų, Lietuvos Respublikos Vyriausybės įstaigų, apskrities viršininko ir savivaldybės kompetencijos specialiojo ugdymo srityje.” (Specialiojo ugdymo pagrindai, 2003, psl. 59)

Specialiųjų poreikių vaikai ir Lietuvoje, ir kitose šalyse ugdomi ne tik specialiosiose, bet ir bendrojo lavinimo mokyklose. Kaip teigia M.Bielskienė (1996), kad šiems vaikams sudarytos sąlygos mokytis. Daugumos mokyklų pedagogai taiko šiuos specialiosios pagalbos teikimo būdus:

- 1) jeigu turintis specialiųjų poreikių vaikas integruojamas į bendrojo lavinimo mokyklos klasę, visi mokytojai, nors ir neturėdami specialaus pedagoginio pasirengimo, stengiasi jam padėti;
- 2) jeigu bendrojo lavinimo mokyklos mokytojų paramos nepakanka, tokiam vaikui padeda mokytojas pagalbininkas arba iš centrų atvykstantys specialistai;

- 3) specialiųjų poreikių vaikas dalį laiko būna bendrojo lavinimo mokyklos klasėje, o kitą dalį laiko dirba su specialiuoju pedagogu atskiroje patalpoje.

Nors specialiųjų poreikių vaikų sutrikimų grupes, specialiųjų poreikių asmenų priskyrimą specialiųjų ugdymosi poreikių grupei reglamentuoja švietimo ir mokslo, sveikatos apsaugos, socialinės apsaugos ir darbo ministrų 2002 m. liepos 12 d įsakymas Nr. 1329/368/98 (Specialiojo ugdymo pagrindai, 2003), tačiau “kai kurie mokiniai priskiriami “rizikos grupei” vadovaujantis mokyklos vadovybės atstovų supratimu, kas yra “normalu” ir “nenormalu”. Tokie mokiniai mokykloje netoleruojami. Taigi specialiojo ugdymo poreikį lemia aplinkybės, diktuojamos bendrojo ugdymo principų.” (Person, 1994).

Lietuvoje mokyklinė integracija realizuojama daugelyje mokyklų, tačiau ji negalima “be atitinkamų specifinių pagalbos priemonių (visų pirma turima mintyje specialusis pedagogas), bendravimo ir partnerystės (vaikų, tėvų ir pedagogų).” (Specialiojo ugdymo pagrindai, 2003)

Kaip bebūtų gaila, tačiau Lietuvoje dar nėra tikros partnerystės, nes “sveikų vaikų tėvai dažnai baiminasi neįgalaus vaiko klasėje, klasės pedagogas dažnai nežino, kaip elgtis tokioje situacijoje, o specialusis pedagogas lieka kiek nuošalyje nuo bendro ugdomojo klasės projekto.” (Specialiojo ugdymo pagrindai, 2003)

1.3 SPECIALIŪJŲ POREIKIŲ VAIKŲ INTEGRACIJOS Į BENDROJO LAVINIMO MOKYKLAS PROCESAI LIETUVOJE

Pasaulinės sveikatos apsaugos organizacijos nurodo, kad pasaulyje priskaičiuojama 13 procentų Žemės gyventojų, iš kurių 3 procentai sutrikusio intelekto bei 10 procentų vaikų pasižymi įvairiais kitais psichinės veiklos sutrikimais. Lietuva irgi turi specialiųjų poreikių vaikų (Klizas, 2000).

Specialiųjų poreikių vaikų ugdymas Lietuvoje XXI amžiaus pradžioje įžengia į naują kokybinį raidos etapą. Integracija į Europos Sąjungos politinę struktūrą kelia naujus uždavinius permąstyti nacionalines koncepcijas, įvertinti esančias situacijas, nustatyti artimosios ir tolimosios ateities viziją. Retrospektyviai vertinant specialiojo ugdymo Lietuvoje situaciją, galima išvelgti kai kurias esmines kategorijas, daugiau ar mažiau lemiančias strateginius ateities sprendimus:

- Iš sovietinių laikų švietimo sistemos Lietuva paveldėjo jau išplėtotą specialiojo ugdymo sistemą, tačiau grįstą klinikinio požiūriu ir dėl to ypač segreguotą.
- Specialiųjų poreikių vaikų socialinės integracijos nauda yra ne tik vertybiškai apibrėžta, tačiau ir empiriškai įrodyta.

- Per pastaruosius metus susiformavo nauja specialiųjų poreikių vaikų ugdymo realybė, kuri savo ruožtu kelia naujus probleminius klausimus.
- Šiandieniniai pokyčiai žymi dviejų potencialų, savitos nacionalinės ir universalios Vakarų Europos, sankirtos situaciją.
- Tyrimų rezultatai, atskleidžiantys esminius šalies specialiųjų poreikių vaikų ugdymo realybės poreikius, sutampa su Europos Sąjungos probleminėmis kategorijomis (Specialiojo ugdymo pagrindai, 2003).

Per artimiausią dešimtmetį švietimo prieinamumui, socialiniam teisingumui ir tęstinumui laiduoti skirtinas pirmaeilis valstybės, savivaldybių ir mokyklų dėmesys. Visų pirma valstybė turi užtikrinti, kad pradinis ir pagrindinis ugdymas taptų realiai privalomas, kad jo įgijimas būtų griežtai kontroliuojamas. Ji taip pat turi užtikrinti, kad vidurinis išsilavinimas, profesinis mokymasis ir studijos taptų visuotinės – prieinamos visiems mokslo siekiantiems Lietuvos žmonėms.

Per 2003 – 2010 metus bendrasis lavinimas bei profesinis mokymas papildomas įvairiomis specialiojo ugdymo formomis, užtikrinant kiekvienam specialiųjų poreikių mokiniui įgyti jo asmenines galias atitinkantį išsilavinimą ir kompetenciją. Visiems tai daryti įstengiantiems specialiųjų poreikių mokiniams sudaromos galimybės ugdytis, mokytis ir studijuoti kartu su savo bendraamžiais. Kitų mokinių ugdymasis ir mokymasis užtikrinamas specialiosiose mokyklose.

Specialiųjų poreikių vaikai gali būti ugdomi pagal esmingai modifikuotas ir adaptuotas pradinio, pagrindinio ir vidurinio ugdymo (brandos) programas arba tik specialiai pritaikytus jų modulius (Švietimo gairės, 2002).

Specialiųjų poreikių vaikų ugdymas yra kelių formų:

- Visiška integracija;
- Dalinė integracija;
- Ugdymas specialiojo ugdymo įstaigoje;
- Ugdymas namuose (Lietuvos Respublikos specialiojo ugdymo įstatymas, 1998).

Nuo 1998 metų specialiųjų poreikių asmenų ugdymo sistemoje Europos valstybėse rekomenduojama atskirti integracijos ir inkliuzijos sąvokų vartojimą. *Integracijos* sąvoka vartojama kalbant apie ugdymo vietą, kai neįgalieji ugdomi kartu su savo bendraamžiais bendrojo lavinimo institucijose. *Inkliuzijos* sąvoka reiškia, jog neįgalieji ne tik ugdomi kartu su savo bendraamžiais, bet ir mokomi bendrųjų ugdymo programų pagrindu, kokybiškai jas individualizuojant ir pritaikant jų specialiesiems poreikiams (Specialiųjų poreikių asmenų ugdymo reformos nacionalinės strategijos projektas, 2002).

Inkliuzija – tai buvimas drauge ir skirtybės toleravimo filosofija. Iš esmės inkliuzija išreiškia patį socialinės integracijos principą – sukurti vienodas sąlygas visiems dalyvauti bet kokioje

veikloje. Inkluzijos idėja išreiškia naują principą, kurio esmė yra mokymasis bendradarbiaujant, kritinis mąstymas, partnerystė. Inkluzijos esmę atspindi tokie principai:

- Priklausyti bendruomenei ir būti jos narių priimtam.
- Nuolatiniai įvairūs socialiniai santykiai ir draugystė.
- Šeimos, specialistų ir bendruomenės partnerystė.
- Viena “mokykla visiems”; vienodos ugdymo institucijų struktūros ir sveikiems, ir neįgaliems vaikams.
- Visiškai įgyvendinamos žmogaus teisės. Kiekvienas – ir neįgalusis, ir sveikasis – geba integruotis ir padėti integruotis kitam.
- Galimybė atlikti įvairius socialinius ir profesinius vaidmenis. Priklausomybės nuo kitų žmonių mažinimas (Ruškus, 2002).

Inkluzijos principas akcentuoja ne akademinės žinias, sutrikimų kategorizavimą bei klasifikavimą, lemiantį neigiamus stereotipus ir išankstines nuostatas, o socialinius santykius, narystę bendruomenėje.

Kaip visose šalyse, taip ir Lietuvoje specialusis ugdymas yra kelių formų:

- 1) ugdymas specialiose įstaigose arba namuose (neintegruotas, segreguotas ugdymas);
- 2) integruotas ugdymas pagal bendrą ugdymo vietą (neįgalūs vaikai ugdomi toje pačioje mokykloje, bet atskirose patalpose nuo sveikųjų);
- 3) socialinė integracija (sveiki ir neįgalūs vaikai bendrai būna ne akademinė užsiėmimų metu);
- 4) funkcinė integracija (vaikai visą laiką mokykloje mokosi kartu, tačiau programos pakeitimai, specialistų prieinamumas, specialių priemonių turėjimas minimalus);
- 5) inkluzyvus ugdymas (neįgalaus vaiko integruotas ugdymas tokiam ugdymui pasirengusioje mokykloje: pakankama pedagogų kompetencija, priemonių, kabinetų ir specialistų konsultantų buvimas, administracijos palaikymas, teigiamos mokytojų ir visų vaikų tėvų nuostatos). Taigi, inkluzyvus ugdymas yra integruoto ugdymo siekiamybė, aukščiausia jo reiškimosi forma (Bagdonas, 1997).

Vadinasi, visas mokyklos dėmesys turi būti sutelkiamas į mokinių gebėjimus; mokyklos turimi ištekliai turi būti sutelkti ir paskirstyti taip, kad padėtų SUP vaikams susidoroti su bendrojo ugdymo programų reikalavimais.

1.4 PEDAGOGŲ KOMPETENCIJOS UGDANT SPECIALIŲJŲ POREIKIŲ VAIKUS

Specialiųjų poreikių vaikų ugdymas, mokymas ir lavinimas šiuo metu yra svarbiausia socialinė pedagoginė problema. Moralinių vertybių nuvertinimas jaunimą atveda prie

pasaulėjautos ir gyvenimo orientacijos kaitos. Ant vaikų su protinėmis ir fizinėmis negaliomis krinta masė negatyvios informacijos, kurią skleidžia pats gyvenimas, spauda ir televizija.

Specialaus išsilavinimo humanizacija siūlo visų pirmą pagarbą išskirtinei vaiko asmenybei, tuo pačiu įskaitant jo ugdymo ypatumus. Bendrojo lavinimo mokykla privalo specialiųjų poreikių turinčiam mokiniui padėti adaptuotis aplinkoje, nugalėti sunkumus bendraujant su bendraamžiais ir suaugusiais, išmokyti teisingai įvertinti savo pojūčius ir aplinkinių veiksmus (Стророва, 1999).

Laikydamiės požiūrio, jog specialiųjų poreikių vaikų (SPV) ugdymas integruoto ugdymo sąlygomis gali būti produktyvus, jeigu mokykloje funkcionuoja palanki pedagoginė sąveika (Galkienė, 2003), kurios struktūroje svarbią vietą užima mokytojo asmenybė, socialinė aplinka, vertybinės nuostatos, požiūriai.

Mokinių skirtingumas sukelia daug problemų Europos mokyklų klasėse. Problema visur išlieka ta pati. Inkluzija gali būti taikoma įvairiais būdais, skirtingais lygiais, tačiau galų gale mokytojas turi dirbti su skirtingus pasiekimus turinčiais moksleiviais vienoje klasėje bei parengti ir pritaikyti mokymo programą taip, kad tiek moksleivių specialieji mokymosi, tiek kitų vaikų poreikiai būtų maksimaliai patenkinti. Kitaip sakant, pagrindinė problema - darbas su įvairių pasiekimų moksleiviais (Meijer, 2001).

Tinkamas pedagogų pasirengimas darbui su sutrikusio intelekto ir kitais specialiųjų poreikių vaikais laikytinas svarbiausiu atvirųjų mokyklų veiklos sėkmės garantu. Visi mokytojai turi turėti pozityvų požiūrį į vaikų raidos sutrikimus, suprasti, ko galima pasiekti ugdant neįgalius vaikus bendrojo ugdymo mokyklose, teikiant papildomą pagalbą. Tam reikalingos kompetencijos iš esmės yra tokios pačios, kokių reikia geram mokytojui apskritai, tačiau svarbu mokėti įvertinti specialiuosius ugdymosi poreikius, tinkamai pritaikyti ugdymo turinį prie moksleivių poreikių, mokymo būdus, metodus, tempą naudoti moksleivių gebėjimams atskleisti, gebėti bendradarbiauti su specialistais ir su tėvais.

Valstybinės švietimo priežiūros tarnybos (skyriai), įgyvendindamos švietimo ir mokslo ministro 2002 m. sausio 15 d. įsakymą Nr. 44 “Dėl bendrosios švietimo politikos įgyvendinimo priežiūros temų ir vykdymo terminų”, pagal Švietimo ir mokslo ministerijos parengtą atmintinę 2002 m. rugsėjo – spalio mėnesiais atliko patikrą tema “Sutrikusio intelekto moksleivių ugdymas visiškos integracijos forma”. Patikra atlikta 26 savivaldybių (Elektrėnų, Rietavo, Marijampolės sav., Trakų, Ukmergės, Širvintų, Švenčionių, Šalčininkų, Vilniaus, Ignalinos, Zarasų, Pasvalio, Kauno, Kelmės, Joniškio, Kretingos, Klaipėdos, Mažeikių, Plungės, Telšių, Tauragės r., Vilniaus, Alytaus, Klaipėdos, Šiaulių, Palangos m.) ir 1 apskrities (Marijampolės apskrities viršininko pavaldumo) 97 pradinėse, pagrindinėse ir vidurinėse mokyklose, kuriose mokosi 510

sutrikusio intelekto moksleivių (jie sudaro 1,7 proc. nuo bendro tikrintose mokyklose besimokančių moksleivių skaičiaus).

Tikrintose mokyklose tik 60,5 proc. mokytojų yra tobulinę savo kvalifikaciją seminaruose sutrikusio intelekto moksleivių ugdymo srityje. (Šiaulių apskrityje tikrintose mokyklose - 93 proc., Klaipėdos -74,7 proc., Utenos - 56,5 proc., Tauragės - 47 proc., Alytaus - 26 proc., Kauno - 24,2 proc., Vilniaus - 14,7 proc., Panevėžio - 14,5 proc., Marijampolės - 12,3 proc., Telšių - 9,3 proc.). Kvalifikaciją mokytojai tobulina pagal individualius poreikius: metodinių būrelių užsiėmimuose, mokytojų švietimo centrų organizuotuose seminaruose, kursuose, konferencijose specialiojo ugdymo klausimais, skaitydami metodinę literatūrą, konsultuodamiesi su mokyklų specialiaisiais pedagogais ir pedagoginių psichologinių tarnybų specialistais.

Tikrinimo metu mokytojai pažymėjo, kad jiems trūksta specialiosios pedagogikos, psichologijos žinių, patirties ir gebėjimų rengti adaptuotas programas ir pritaikyti ugdymo turinį, sunku individualizuoti darbą pamokose, paskirstyti darbo laiką tarp specialiųjų poreikių ir kitų moksleivių, nepakanka žinių moksleivių gebėjimams, įgūdžiams vertinti ir įvertinti, dirbti su sutrikusio intelekto moksleiviais, turinčiais elgesio sutrikimų.

Pedagogai taip pat pažymėjo pasigendą metodinės literatūros specialiojo ugdymo klausimais, pedagoginių psichologinių tarnybų specialistų kvalifikuotos pagalbos, nurodė, kad kvalifikacijos tobulinimo specialiojo ugdymo srityje yra menka kursų ir seminarų pasiūla, seminarai ir kursai dažniausiai būna bendro pobūdžio, detaliau nenagrinėjamas vienos grupės raidos sutrikimus turinčių moksleivių ugdymas.

Kvalifikacijos tobulinimas specialiojo ugdymo srityje tikrintose mokyklose nei mokytojų, nei vadovų beveik neplanuojamas. Nustatyti tik pavieniai mokytojai, kurie yra suplanavę savo kvalifikacijos tobulinimą šioje srityje. Dažniau į planuotus kvalifikacijos tobulinimo kursus vyksta specialieji pedagogai, logopedai. Mokytojai paprastai sprendimą dėl kvalifikacijos tobulinimo priima pedagogų švietimo centrams paskelbus mėnesinius kursų ir seminarų planus. Dalis mokytojų mano, kad kvalifikacijos tobulinimas specialiojo ugdymo srityje yra specialiųjų pedagogų ir logopedų reikalas.

Mokytojų, ugdančių sutrikusio intelekto moksleivius, bendradarbiavimas su kolegomis siekiant ugdymo kokybės paprastai vyksta specialiojo ugdymo komisijose, pedagogų tarybos posėdžiuose, metodinių užsiėmimų metu, lankant kolegų pamokas, tačiau ne visose mokyklose jis yra pakankamai veiksmingas. Aktyviau bendradarbiauja pradinių klasių mokytojos. Tik atskirose mokyklose mokytojai dalykininkai stebi pamokas ketvirtosiose klasėse, taip iš anksto susipažindami su būsimųjų penktokų gebėjimais ir problemomis (Pažyma dėl sutrikusio intelekto moksleivių ugdymo visiškos integracijos forma, 2002).

Mokytojas turi mokėti įvertinti moksleivių gebėjimus, interesus, padėti kitiems mokytojams atpažinti individualias moksleivių savybes. Ypač didelių sunkumų turi mokytojai, ugdantys gabiuosius vaikus. Gabūs moksleiviai mokytojams kelia ypatingų reikalavimų, susijusių su informacijos apimtimi, kūrybiškumu, kurį jie turi rodyti klasėje. Taigi, Whitlockas ir DuCette (1989) teigia, kad patiems geriausiems gabių vaikų mokytojams būdingos šios savybės:

1. entuziazmas ir atsidavimas darbui su gabiais moksleiviais;
2. pasitikėjimas savo gebėjimais;
3. gebėjimas panaudoti kitus žmones kaip informacijos šaltinį ir mokytis iš jų;
4. gebėjimas praktiškai pritaikyti teorines žinias;
5. didelis dėmesys pasiekimams.

D.P.Hallahan ir J.M.Kauffman (2003) išskiria dažniausiai keliamus reikalavimus ir lūkesčius visiems pedagogams:

1. Stengtis kuo geriau patenkinti individualius moksleivio poreikius.
2. Įvertinti mokymosi gebėjimus ir negalias.
3. Nukreipti diagnostiniam įvertinimui.
4. Dalyvauti pasitarimuose dėl ugdymo tinkamumo.
5. Dalyvauti sudarant individualias ugdymo programas.
6. Bendradarbiauti su tėvais ar globėjais.
7. Dalyvauti vykstančiuose teismo posėdžiuose ir derybose.
8. Bendradarbiauti su kitais specialistais nustatant ir maksimaliai išnaudojant ypatingųjų moksleivių gebėjimus.

Šiandien pedagogikoje išskiriamos taip vadinamos bazinės ir konkrečios kompetencijos, kurios susideda iš žinių ir gebėjimų. Pirmos yra daugiafunkcinės ir remiantis jomis galima spręsti pačias įvairiausias kasdieninio, profesionalaus bei socialinio gyvenimo problemas.

Visų pirma dėmesys yra kreipiamas į komunikacinę kompetenciją, kurią privalo turėti kiekvienas klasės vadovas, auklėjantis specialiųjų poreikių mokinį. Ši kompetencija turėtų būti nukreipta į abipusį supratimą, kontaktą su kiekvienu vaiku. Klasės vadovas, vadovaudamasis šia kompetencija, turėtų žiūrėti į mokinį su "optimistine" hipoteze, tikėti jo potencialiais gebėjimais, juos ugdyti, lavinti, palaikyti ir apginti jį.

Be komunikacinės kompetencijos, klasės vadovas turėtų vadovautis ir projektine, ir konstruktyvine kompetencijomis. Jos numato šiuos uždavinius:

- Padėti mokiniams surasti gyvenimo tikslą socialinių, ekonominių rodiklių pasikeitimų sąlygose; formuoti teigiamą savęs pažinimą ir vertingą požiūrį į asmeninį gyvenimą.

- Supažindinti mokinius su vertybių sistema, kuri atspindi bendražmogiškąsias kultūrinės vertybes.
- Atskleisti ir lavinti kiekvieno mokinio įgimtus gebėjimus ir kūrybines galias, sukurti sąlygas, tenkinančias jų gebėjimus skirtingose veiklos ir bendravimo sferose.
- Siekti, kad vaikai pažintų pagrindines humanistines moralės normas (geraširdiškumą, gailestingumą, tarpusavio supratimą, kantrybę, pasitikėjimą) ir bendravimo kultūrą.
- Lavinti vidinės laisvės jausmą, supratimą, savęs vertinimą, savigarbą.
- Ugdyti pagarbą įstatymams, kolektyvinio gyvenimo normai, bei formuoti pilietinę ir socialinę atsakomybę.
- Formuoti teigiamą požiūrį į darbą, kaip aukščiausią gyvenimo vertybę, lavinti poreikį kūrybiniam darbui.
- Supažindinti su sveikos gyvensenos būdais, stimuliuoti poreikį būti geru šeimos nariu ir gyventi laimingą gyvenimą (Присяжная, 2005).

N.A.Strogoва (Строгова, 1999) išskiria tokias mokytojai, dirbančiam su specialiuoju poreikiu vaikais, reikalingas kompetencijas (gebėjimus):

- Diagnostinė veikla (gebėjimas pastebėti vaiko vystymosi nukrypimus, planuoti, organizuoti ir įgyvendinti korekcinį darbą visuose ugdymo etapuose, analizuoti ir kritiškai vertinti savo veiklą ir rezultatus).
- Komunikacinė veikla (gebėjimas teisingai pasirinkti bendravimo būdą su spec. poreikiu vaikais, jų tėvais, kitais pedagogais).
- Didaktinė veikla (gebėjimas pasirinkti bendrus ir konkrečius uždavinius mokant spec. poreikiu vaikus; vykstant ugdymo procesui, atsižvelgti į vaikų individualius, amžiaus ir psichologinius ypatumus).
- Prognozinė (ateities) veikla (gebėjimas stebėti individualią protiškaiai atsilikusio vaiko raidą; įvairios korekcinės veiklos planavimas: gebėjimas numatyti mokymosi, auklėjamosios veiklos rezultatus).
- Keitimo (gebėjimas didaktinėje ir metodinėje veikloje naudoti bendrojo lavinimo mokyklos programas, bei jas keisti, pritaikyti specialiuoju poreikiu vaikams).
- Auklėjamoji.

Tačiau, kaip teigia S.Niurkaitė (2001, p. 48), kad “mes, dalykininkai mažai turime akademinų žinių apie vaikus su specialiaisiais poreikiais. Todėl tik dirbdami susikuriame savo darbo sistemą ir metodus. Patirtis ir vaiko poreikiu pažinimas padeda siekti pažangių rezultatų.”

Taigi, galima daryti išvadą, kad mokytojui darbui su specialiuųjų poreikių vaikais įtakos turi ir jo asmeninė darbo patirtis. Be to, mokytojas turi gebėti:

- Planuoti mokomąjį turinį.
- Sudaryti programas.
- Organizuoti praktinį integruotą mokymą.
- Gebėjimas sudaryti specialiuųjų poreikių vaikui tokias sąlygas, kad jis dalyvaudamas pamokoje, galėtų pilnavertiškai atsakyti į mokytojo pateiktus klausimus, kartu su klasės draugais atlikti užduotis.
- Pedagogas turi gebėti bendradarbiauti su specialiuoju ir kitais pedagogais.
- Gebėti tinkamai parinkti vadovėlius (Niurkaitė, 2001).

I.Kaffemanienė (2000) atliko tyrimą “Integruoto ugdymo problema. Pedagogų požiūris”, kurio tikslas buvo apibendrinti bendrojo lavinimo mokyklų pedagogų nuomonę apie integruotą specialiuųjų poreikių vaikų ugdymą. Tyrimas parodė, kad dauguma pedagogų patirties darbui su SUPV semiasi iš specialiosios pedagogikos literatūros, asmeninės praktikos. Be to dalis pedagogų, ypač kiek vyresnės kartos, atėjusių į mokyklas prieš prasidedant integracijos procesams, nebuvo gerai parengti specialiosios pedagogikos klausimais, todėl jiems trūksta specialiuųjų žinių (pvz. rengiant modifikuotas, adaptuotas ir kitas mokymosi programas patiria sunkumų, nes vis dar neskiria, kokių mokymosi sunkumų turintiems vaikams jos yra rekomenduojamos).

2. PEDAGOGINIŲ KOMPETENCIJŲ ANALIZĖ SPECIALIŲJŲ POREIKIŲ VAIKŲ INTEGRAVIMO Į BENDROJO LAVINIMO MOKYKLĄ ASPEKTU

2.1. TYRIMO METODIKA IR IMTIES CHARAKTERISTIKA

Pedagogų kompetencijos specialiųjų poreikių vaikų integravimo aspektu tyrimo dalyviai – Ukmergės miesto ir rajono bendrojo lavinimo mokyklų pedagogai. Tyrimo atlikimo laikas 2007 m. kovo mėnuo. Tyrime dalyvavo 233 Ukmergės mieste ir rajone dirbantys pedagogai.

Tyrimo pagalba buvo norėta išsiaiškinti, kaip į integravimo problemą žiūri patys pedagogai, kokiose pedagoginėse veiklos srityse jie patiria daugiau sunkumų, kokiose jaučiasi tvirtai, kaip mokytojų nuomonė apie savo pedagoginę kompetenciją priklauso nuo jų pedagoginio darbo stažo, lyties ir kitų faktorių.

Buvo tiriami tokie demografiniai kriterijai kaip: pedagogų amžius, lytis; pedagoginis darbo stažas; ugdymo įstaigos vietovė (miestas, kaimas); pedagogo dėstomas dalykas; institucija, kurioje įgijo bendrojo lavinimo mokyklos mokytojo specialybę; studijų baigimo metai; pedagogo įgyta specialybė.

Pedagogų amžius, lytis. Šis kriterijus buvo pasirinktas todėl, kad norėta sužinoti ar pedagogo amžius turi įtakos pedagogo kompetencijoms, reikalingoms darbui su specialiųjų poreikių moksleiviais. Amžius buvo suskirstytas taip (žr. 1 lentelę):

1 lentelė

Pedagogų amžius (%) n = 233

Pedagogų amžius	Santykinis dažnis
Jaunesni nei 25 metai	1,28
25 – 30 m.	7,30
31 – 35 m.	12,87
36 – 40 m.	21,88
41 – 50 m.	39,05
51 – 55 m.	10,30
56 – 60 m.	3,85
61 – 65 m.	2,14
66 ir vyresni (-ės)	0,48
Neatsakė	0,85

Iš gautų rezultatų matome, kad daugiausia mokykloje dirbančiųjų pedagogų amžius yra nuo 41 iki 50 metų. Tačiau buvo pedagogų, kurie anketoje savo amžiaus nenurodė (2 pedagogai).

Pildydami anketas, pedagogai turėjo nurodyti ir savo lytį. Paaiškėjo, kad iš 233 pedagogų, anketas pildė 24 vyrai ir 209 moterys.

Dalyvavusiųjų tyrime pedagogų pedagoginis stažas vyrauja nuo 1 iki 52 metų (žr. 2 lentelę):

2 lentelė

Pedagoginis darbo stažas (%) n = 233

Pedagoginis darbo stažas metais	Santykinis dažnis
Iki 5 metų	8,59
6 – 10 m.	9,87
11 – 15 m.	18,89
16 – 20 m.	21,04
21 – 25 m.	18,02
26 – 30 m.	12,01
31 – 35 m.	6,00
36 – 40 m.	2,57
41 – 45 m.	1,72
52 m.	0,43
Neatsakė	0,85

Visų, mokyklose dirbančiųjų pedagogų pedagoginis darbo stažas svyruoja nuo 16 – 20 metų. Tai sudaro 21,04 % visų respondentų. Be to, paaiškėjo, jog 0,43 % dirbančiųjų stažas siekia 52 metus. Mokyklose dirbančiųjų jaunų pedagogų, kurių pedagoginis stažas yra iki 5 metų, yra labai nedaug. Jie sudaro tik 8,59 % visų apklaustųjų.

Ugdymo įstaigos vietovė (miestas, kaimas). Visi apklaustieji pedagogai dirba mokyklose, kurios yra Ukmergės mieste arba rajone. Kai kurie pedagogai dirba dviejose ir daugiau mokyklų. Taigi pagal ugdymo įstaigos vietovę (miestas, kaimas) respondentų atsakymai pasiskirstė taip (žr. 3 lentelę):

3 lentelė

Ugdymo įstaigos vietovė (%) n = 233

Ugdymo įstaigos vietovė	Santykinis dažnis
Miestas	47,64
Kaimas	36,48
Neatsakė	15,88

Dauguma pedagogų, net 47,64 % dirba mokyklose, kurios yra Ukmergės mieste ir 36,48 % - miesto rajone (kaime). Be to net 15,88 % pedagogų nenurodė vietovės, kurioje (mieste ar kaime) yra ugdymo įstaiga.

Pedagogų dėstomas dalykas. Tyrime dalyvavo pedagogai, dėstantys įvairius dalykus bendrojo lavinimo mokyklose. Kai kurie pedagogai dėsto ne vieną, bet du, tris ir daugiau dalykų. Į anketos klausimą “Kuo dirbate?”, pedagogai atsakė taip (žr. 4 lentelę):

Pedagogų dėstomas dalykas (%) n = 233

Pedagogų dėstomas dalykas	Santykinis dažnis
Lietuvių kalbos mokytojas (-a)	12,45
Matematikos mokytojas (-a)	10,30
Gamtos (biologijos) mokytojas (-a)	5,58
Geografijos mokytojas (-a)	2,58
Dailės mokytojas (-a)	6,01
Muzikos mokytojas (-a)	1,72
Dorinio ugdymo mokytojas (-a)	3,00
Kūno kultūros mokytojas (-a)	2,58
Pradinių klasių mokytojas (-a)	21,89
Anglų kalbos mokytojas (-a)	12,02
Fizikos mokytojas (-a)	2,58
Choreografijos mokytojas (-a)	0,86
Rusų kalbos mokytojas (-a)	3,43
Chemijos mokytojas (-a)	1,72
Istorijos mokytojas (-a)	6,01
Vokiečių kalbos mokytojas (-a)	0,43
Informacinių technologijų mokytojas (-a)	2,15
Technologijų mokytojas (-a)	3,43
Žmogaus saugos mokytojas (-a)	0,43
Specialusis pedagogas	0,43
Socialinis pedagogas	0,86
Filologas	0,43
Auklėtojas (-a)	9,87
Direktoriaus pavaduotoja ugdymui	0,43
Užsienio kalbų mokytojas (-a)	3,00
Neatsakė	1,29

Daugiausia tyrime dalyvavo pradinių klasių mokytojų - 21,89 %. Antroje vietoje liko pedagogai, bendrojo lavinimo mokykloje dėstantys lietuvių kalbą (12,45 %) ir trečioje – anglų kalbą (12,02 %). Mažiausiai buvo pedagogų kurie dėsto šiuos dalykus: žmogaus saugą (0,43 %), choreografiją (0,86 %). Be to, iš 233 respondentų, tyrime dalyvavo tik 0,43 % specialiųjų pedagogų, 0,86 % socialinių darbuotojų. Visų kitų dalykų pedagogų procentas svyruoja nuo 10,30 % iki 1,72 %. Į klausimą „Kuo dirbate?“, neatsakė 1,29 % visų respondentų.

Institucija, kurioje įgijo bendrojo lavinimo mokyklos mokytojo specialybę. Ukmergės miesto ir rajono mokyklose dirba pedagogai, įgiję aukštesnįjį ar aukštąjį išsilavinimą. Apklausos metu paaiškėjo, kokiose institucijose pedagogai įgijo vienokią ar kitokią išsilavinimą. Be to, dalis pedagogų baigė dvi ir daugiau institucijų.

Taigi, atsakymai anketos klausimą „Kur įgijote bendrojo lavinimo mokyklos mokytojo specialybę?“ pasiskirstė taip (žr. 5 lentelę):

Institucija, kurioje pedagogai įgijo bendrojo lavinimo mokyklos mokytojo specialybę (%)**n = 233**

Institucija	Santykinis dažnis
Vilniaus kolegija	0,43
Rokiškio kolegija	0,86
Marijampolės pedagoginė mokykla	0,86
Ukmergės mokytojų seminarija	0,43
Vilniaus dailės akademija	0,86
Minsko pedagoginis institutas	0,43
Vilniaus aukštesnioji pedagogikos m-kla	0,43
Kėdainių Jonušo Radvilos užsienio kalbų kolegija	1,29
Panevėžio konservatorija	1,29
Vilniaus J.Tallat-Kelpšos AMM	0,43
Pskovo valstybinis pedagoginis institutas	0,43
J.Švedo pedagoginė mokykla	0,86
Vilniaus valstybinis V.Kapsuko universitetas	0,43
ŠPI	18,45
ŠU	8,58
LKKA	0,86
PPRC	2,15
LPKI	0,43
VDU	0,43
VVPU	1,29
VU	3,00
PBD	0,43
VPU	30,90
VVU	2,58
VVPI	25,75
KTU	0,43
LKKI	0,86
KKA	0,43

Visi, 5 lentelėje pateikti institucijų pavadinimai gali neatitikti realybės. Pedagogai, pildydami anketas, institucijas, kuriose įgijo bendrojo lavinimo pedagogo specialybę, įvardijo taip, kaip jos vadinosi jų baigimo metais. Susumavus rezultatus, paaiškėjo, jog daugiausia pedagogų (30,90 %) studijas baigė VPU (Vilniaus pedagoginiame universitete). Antroje vietoje lieka VVPI (25,75 %) ir trečioje – ŠPI (18,45 %).

Studijų baigimo metai. Vienas iš tirtų demografinių kriterijų - studijų baigimo metai, kurie buvo lyginami su pedagogų amžiumi, nes norėta išsiaiškinti ar šie abu kriterijai priklauso vienas nuo kito. Pedagogų studijų baigimo metai svyruoja nuo 1954 m. iki 2007 m. (žr. 6 lentelę). Visi baigimo metai pateikiami sugrupavus juos kas 5 metai.

Pedagogų studijų baigimo metai (%) n = 233

Studijų baigimo metai	Santykinis dažnis
2007 – 2003 m.	13,30
2002 – 1998 m.	14,16
1997 – 1993 m.	14,16
1992 – 1988 m.	19,31
1987 – 1983 m.	14,60
1982 – 1978 m.	16,74
1977 – 1973 m.	5,58
1972 – 1968 m.	3,00
1967 – 1954 m.	2,15
Neatsakė	4,72

Tyrimo tikslas buvo išsiaiškinti bendrojo lavinimo mokyklų pedagogų nuomonę apie jų turimas profesines kompetencijas, reikalingas specialiųjų poreikių vaikų ugdymo bendrojo lavinimo mokykloje. Atsižvelgdami į tai, didesnis dėmesys bus skiriamas tiems tyrimo duomenis, kurie signalizuoja apie vienokias ar kitokias pedagogų kompetencijos spragas. Tuo tikslu buvo sudaryta anketa (remiantis ŠU specialiojo ugdymo mokslinio centro sudaryta anketa 2002-2004 metų tyrimui “Pedagogų profesinės kompetencijos vertinimas specialiųjų poreikių vaikų (ugdymo plėtros) aspektu”), kurioje buvo pateikti tokie žinios, mokėjimai ir gebėjimai:

- Rengti modifikuotas programas
- Rengti adaptuotas programas
- Rengti individualias programas
- Rengti dalyko programas
- Rengti specialiąsias programas
- Diferencijuoti ugdymą klasėje
- Individualizuoti ugdymą klasėje
- Analizuoti mokinių mokymosi sunkumus
- Kurti ir palaikyti gerą klasės mikroklimatą
- Valdyti SUP vaikų elgesį
- Nustatyti aktualius SUP vaikų poreikius
- Bendrauti su specialiųjų poreikių vaikų tėvais
- Išklaustyti SUP vaiką
- Analizuoti pedagoginį procesą
- Skatinti SUP mokinių motyvaciją mokytis
- Rengti darbinės programas (teminius planus) SUP vaikams
- Pasidalinti pedagoginėmis funkcijomis su kitais pedagogais, derinti jas

- Teigiamai skatinti SUP mokinius (padrąsinti, pagirti ir pan.)
- Būti dėmesingam SUP vaikui
- Mokėti įsijausti į SUP vaiko išgyvenimus, jo vidinę būseną
- Suvaldyti savo neigiamas emocijas, neprarasti savitvardos dirbant su SUP vaikais
- Spręsti konfliktines situacijas su SUP turinčiais mokiniais
- Lengvai užmegzti kontaktą
- Aiškiai reikšti mintis
- Būti pakančiam kito nuomonei
- Būti atlaidžiam
- Būti kantriam dirbant su SUPV
- Skatinti SUP turinčio vaiko saviugdą
- Įvertinti SUP vaiko gebėjimus
- Skatinti SUP vaiko pasitikėjimą savimi
- Kurti emociškai šiltus, efektyvius tarpusavio santykius
- Analizuoti SUP mokinių mokymosi sunkumus
- Įtraukti SUP turinčių mokinių tėvus į aktyvų dalyvavimą ugdymo procese
- Parinkti ir taikyti mokomasias priemones SUP turintiems mokiniams
- Skatinti mokinių iniciatyvumą ir savarankiškumą
- Turėti teigiamas nuostatas specialiųjų poreikių vaikų atžvilgiu
- Vertinti SUP vaikų ugdomojo proceso rezultatus
- Skatinti vaikų kūrybiškumą
- Diplomatiškai spręsti iškilusias problemas su SUP vaikais
- Organizuoti šventes, ekskursijas, parodas
- Diferencijuoti ir individualizuoti mokymo procesą
- Atskleisti SUP mokinio polinkius, interesus
- Numatyti individualaus priėjimo prie kiekvieno vaiko būdus
- Siekti mokymo proceso lankstumo, įvairiapusiškumo
- Taikyti įvairių vaikų grupavimą pagal žinių, sugebėjimų lygį
- Teikti individualią dalykinę pagalbą atsižvelgiant į SUPV mokymosi sunkumus
- Rengti SPV savarankiškam gyvenimui
- Palaikyti teigiamą emocinį klimatą klasėje
- Siekti demokratiškus santykius dirbant su SUPV
- Išlaikyti pusiausvyrą tarp vaiko inicijuoto ir pedagogo iniciatyva vykdomo ugdymo
- Derinti kitų dėstomų dalykų perteikiamas žinias
- Efektyviai organizuoti SUPV ugdymą aukštesnėse klasėse

- Taikyti žinias iš specialiosios pedagogikos srities kasdieniniame darbe
- Taikyti dalyko didaktines žinias darbe su SUPV
- Parinkti tinkamus mokymo būdus, metodus SUP vaikams
- Fiksuoti SPV ugdymosi pokyčius
- Organizuoti darbą klasėje su keliomis grupėmis pagal skirtingas programas
- Apibrėžti pritaikytos programos taikymo trukmę
- Organizuoti atviras pamokas
- Keisti visuomenės požiūrį į SUPV ugdymą bei integracijos procesą
- Formuoti teigiamas nuostatas darbui su SUPV pedagogų kolektyve
- Sudaryti ugdymo planą SUPV
- Pritaikyti ugdymo programą SUP turinčiam vaikui
- Organizuoti ugdymo procesą darbui su SUPV
- Organizuoti gabių vaikų ugdymą
- Organizuoti darbą su vaikais turinčiais elgesio problemų
- Organizuoti darbą su SPV bendrojo lavinimo mokykloje
- Integruoti silpnesnius vaikus į aukštesnio lygio užduočių atlikimą
- Parinkti adekvačias užduotis SUPV
- Rengti papildomas mokomąsias priemones SUP turintiems vaikams
- Spręsti išskylančias konfliktines situacijas su tėvais
- Pasidalinti ugdymu darbu su mokyklos pedagogais
- Kurti tinkamą aplinką užtikrinančią SUPV ugdymą
- Garantuoti SUPV psichologinį bei fizinį saugumą

Visi, anketoje paminėti teiginiai (žr. 1 priedą), apibūdinantys pedagogų žinias, mokėjimus ir įgūdžius pagal jų semantinę panašumą buvo suskirstyti į devynias grupes (kompetencijas):

1. Ugdymo turinio formavimas;
2. Efektyvus SUP vaikų ugdymas;
3. SUP vaikų saviugdos ir potencialių galimybių plėtros skatinimas;
4. Bendravimas su SUP moksleiviais;
5. SUP vaikų tėvų įtraukimas į ugdymo procesą;
6. Palankios aplinkos kūrimas SUP vaikams;
7. Bendravimas su kitais pedagogais;
8. Išskirtinių mokinių grupių ugdymas;
9. Organizaciniai gebėjimai.

Kiekvienas teiginys buvo pažymėtas vienu iš penkių galimų atsakymų: *labai trūksta, ko gero trūksta, nežinau, ko gero netrūksta* ir *visai netrūksta*.

2.2. ANKETINĖS APKLAUSOS REZULTATŲ ANALIZĖ

Didžiausią reikšmę mokymuisi turi tinkamas ugdymo turinio formavimas. Todėl, pedagogas turi ieškoti tokių mokymo būdų ir metodų, kurie sudarytų sąlygas SUP vaikų gabumams ugdyti bei leistų kuo efektyviau dirbti su šiais vaikais.

Taigi, pirmojoje grupėje atsiduria vienuolika teiginių, susijusių su mokytojų gebėjimais formuoti ugdymo turinį. (žr. 7 lentelę).

7 lentelė

Pedagogų nuomonė apie ugdymo turinio formavimo gebėjimų raišką (%) n = 233

Žinios, mokėjimai ir įgūdžiai	Labai trūksta	Ko gero, trūksta	Nežinau	Ko gero, netrūksta	Visai netrūksta	Neatsakė
Rengti adaptuotas programas	17,17	54,94	3,43	19,74	2,58	2,15
Rengti specialiąsias programas	14,59	49,79	9,87	18,88	2,58	4,29
Rengti modifikuotas programas	14,16	50,64	3,00	24,89	5,58	1,72
Rengti individualias programas	13,30	41,63	8,58	27,04	4,72	4,72
Organizuoti darbą klasėje su keliomis grupėmis pagal skirtingas programas	13,30	36,48	14,16	30,90	3,43	1,72
Efektyviai organizuoti SUPV ugdymą aukštesnėse klasėse	9,87	40,34	20,17	21,46	3,86	4,29
Taikyti žinias iš specialiosios pedagogikos srities kasdieniniame darbe	9,44	37,77	12,88	31,76	5,58	2,58
Rengti darbines programas (teminius planus) SUP vaikams	9,01	52,36	9,44	25,32	3,00	0,86
Sudaryti ugdymo planą SUPV	6,87	49,79	14,16	24,89	2,15	2,15
Rengti SPV savarankiškas gyvenimui	5,58	45,06	18,45	24,89	3,86	2,15
Rengti dalyko programas	5,15	17,60	3,00	44,64	26,18	3,43
Vidurkis	10,77	43,31	10,65	26,76	5,77	2,73

Į šią sampratą įeina mokėjimas rengti ugdymo programas, planuoti SUP vaikų ugdymo procesą. Taigi, kokių žinių, mokėjimų bei įgūdžių labiausiai trūksta pedagogams? Šioje teiginių grupėje daugiausiai neigiamų vertinimų turi teiginys „*rengti adaptuotas programas*“ - 17,17%, nedaug atsilieka ir teiginiai: „*rengti specialiąsias programas*“ - 14,59 %, „*rengti modifikuotas programas*“ - 14,16 %, „*rengti individualias programas*“ - 13,30 %, „*organizuoti darbą klasėje su keliomis grupėmis pagal skirtingas programas*“ - 13,30 %, (p < 0,01). Visų šešių šios grupės likusių teiginių neigiami vertinimai svyruoja nuo 5,15 % iki 9,87 %. Mokytojų nuomone, mažiausiai sunkumų kelia dalyko programų (teminių planų) rengimas: 44,64 % apklaustųjų

mano, jog rengti dalyko programas žinių, mokėjimų ir įgūdžių „*ko gero netrūksta*“, o 26,18 % laikosi nuomonės, jog „*visai netrūksta*“.

Apžvelgus šios grupės duomenis, galima teigti, jog daugumai bendrojo lavinimo mokyklų pedagogų SUP vaikų mokymas yra nauja, mažai pažįstama veikla, nes sunkumai jau kyla rengiant adaptuotas, specialiąsias, modifikuotas, individualias ugdymo programas, nes tokių programų rengimas yra pakankamai nauja veikla. Taigi, niekas nėra įsitikinęs, kad šios programos bus parengtos tinkamai, kvalifikuotai, atitinkamu lygiu. Be to, rengiant šias programas, pedagogai metodinės pagalbos gauna labai mažai, todėl mano kad parinkti ir pritaikyti mokomąsias priemones SUP vaikui arba pritaikyti ugdymo programą tokiam vaikui žymiai paprasčiau, negu parengti ugdymo programą.

Pedagogas, pasitelkęs savo patirtį, kūrybingumą, žinias, mokėjimus ir įgūdžius, turi mokėti taip organizuoti ugdymo procesą, kad būtų ugdoma kiekvieno mokinio asmenybė. Pedagogas turi gebėti rasti tokių mokymo būdų, kurie lėčiau dirbančius mokinius skatintų užduotis atlikti greičiau, o gabiųjų nepaliktų be darbo pamokoje.

Taigi, antroje apklausos duomenų grupėje (žr. 8 lentelę), surašyti teiginiai, kurie apibūdina pedagogo gebėjimą efektyviai ugdyti SUP vaiką.

8 lentelė

Efektyvus SUP vaikų ugdymas (%) n = 233

Žinios, mokėjimai ir įgūdžiai	Labai trūksta	Ko gero, trūksta	Nežinau	Ko gero, netrūksta	Visai netrūksta	Neatsakė
Organizuoti darbą su vaikais turinčiais elgesio problemų	10,73	39,48	11,16	31,33	6,01	1,29
Apibrėžti pritaikytos programos taikymo trukmę	10,30	45,49	14,16	26,18	3,43	0,43
Organizuoti darbą su SPV bendrojo lavinimo mokykloje	10,30	40,77	14,16	28,76	3,86	2,15
Rengti papildomas mokomąsias priemones SUP turintiems vaikams	10,30	39,48	13,30	30,47	4,72	1,72
Keisti visuomenės požiūrį į SUPV ugdymą bei integracijos procesą	9,87	40,34	20,60	22,32	4,72	2,15
Organizuoti ugdymo procesą darbui su SUPV	6,44	46,78	12,45	30,47	2,15	1,72
Organizuoti gabių vaikų ugdymą	6,44	18,45	6,87	54,08	12,45	1,72
Organizuoti atviras pamokas	5,58	35,19	14,59	33,91	7,73	3,00
Vidurkis	6,36	27,82	9,75	23,41	4,10	1,29

Į šią grupę pateko 8 teiginiai, kurių teigiami atsakymai svyruoja nuo 12,45 % iki 2,15 %, o neigiami – nuo 10,73 % - 5,58 %. Teiginyje „*Efektyvus SUP vaikų ugdymas*“ didžiausią procentą atsakymų surinko teiginys „*ko gero trūksta*“. Čia atsakymų procentas svyruoja nuo 46,78 % iki 18,45 %. Daugiausia žinių, mokėjimų ir įgūdžių pedagogams trūksta „*organizuojant*“

ugdymo procesą darbui su SUPV” – 46,78 %, “apibrėžti pritaikytos programos taikymo trukmę”- 45,49 %, “organizuoti darbą su SPV bendrojo lavinimo mokykloje” – 40,77 % (p < 0,01).

Gebėjimas tinkamai ugdyti SUP vaikus labai priklauso nuo mokytojo požiūrio į tokius vaikus, kaip ta požiūrį geba keisti visuomenėje. Tokio mokėjimo kaip “keisti visuomenės požiūrį į SUPV ugdymą bei integracijos procesą” pedagogams trūksta, nes didelis apklaustųjų procentas (40,34 %) žymėjo teiginį “ko gero, trūksta”. Ir tik 4,72 % apklaustųjų teigia, jog šio gebėjimo “visai netrūksta”.

Didžiausią teigiamų atsakymų “visai netrūksta” (12,45 %), surinko teiginys “organizuoti gabių vaikų ugdymą”. Vadinasi, pedagogams, dirbantiems su gabiaisiais mokiniais yra lengviau organizuoti darbą klasėje, nes gabieji mokiniai siekia žinių ieškodami įvairios informacijos, studijuodami, o mokytojas jiems tik pagalbininkas. Antroje vietoje lieka toks mokėjimas, kaip “organizuoti atviras pamokas”. Teigiamai vertino tik 7,73 % visų respondentų. Mažiausiai teigiamų vertinimų surinko mokėjimas “organizuoti ugdymo procesą darbui su SUPV” – 2,15 %. Visų kitų žinių, mokėjimų ir įgūdžių teigiami vertinimai svyruoja nuo 6,01 % iki 3,43 %.

Taigi, efektyvus SUP vaikų ugdymas yra labai svarbi pedagogo kompetencija, nes gebėjimas tinkamai organizuoti pamoką, kurioje mokosi įvairių gabumų vaikai, turi didelės įtakos tolesniam SUP vaikų mokymuisi. Suskirsčius mokinius į grupes (gabesnius su specialiuju poreikiu), pateikus asmenines užduotis, sudarius sąlygas patiems savarankiškai dirbti, tartis, ieškoti sprendimo – taip mokytojas taptų konsultantu, o pamoka – produktyvesnė, ekspresyvesnė. Be to pačių surasti vienokie ar kitokie problemų, užduočių sprendimai ilgiau išliktų atmintyje, išmoktų savarankiškai išsiaiškinti naują pamokos medžiagą.

Pagrindinė pedagogo pareiga turėtų būti – tinkamos ugdymo aplinkos kūrimas, psichologinio bei fizinio mokinių saugumo užtikrinimas klasėje, bendravimas su specialiuju poreikiu vaikų tėvais. Be to, mokytojas turėtų gebėti taikyti dalyko didaktines žinias, dirbdamas su SUP vaikais. Todėl viena iš kompetencijų, reikalingų integruojant SUP vaikus į bendrojo lavinimo mokyklą yra „SUP vaikų saviugdys ir potencialių galimybių plėtros skatinimas” (žr. 9 lentelę).

SUP vaikų saviugdos ir potencialių galimybių plėtros skatinimas (%) n = 233

Žinios, mokėjimai ir įgūdžiai	Labai trūksta	Ko gero, trūksta	Nežinau	Ko gero, netrūksta	Visai netrūksta	Neatsakė
Integruoti silpnesnius vaikus į aukštesnio lygio užduočių atlikimą	7,73	40,77	12,88	31,76	4,29	2,58
Bendrauti su specialiujų poreikių vaikų tėvais	7,30	32,19	9,87	40,77	8,15	1,72
Teikti individualią dalykinę pagalbą atsižvelgiant į SUPV mokymosi sunkumus	6,87	34,76	13,30	37,34	6,01	1,72
Taikyti dalyko didaktines žinias darbe su SUPV	6,44	30,90	9,44	46,35	5,58	1,29
Fiksuoti SPV ugdymosi pokyčius	5,58	39,06	14,59	36,91	1,72	2,15
Parinkti adekvačias užduotis SUPV	5,15	38,63	12,45	36,91	5,15	1,72
Garantuoti SUPV psichologinį bei fizinį saugumą	5,15	34,33	13,30	36,05	9,87	1,29
Vidurkis	4,02	22,79	7,80	24,19	3,71	1,13

Apie savo gebėjimą skatinti SUP vaikų saviugdą ir jų potencialių galimybių plėtrą, pedagogai pakankamai blogos nuomonės (teiginys „*ko gero, trūksta*“). Šio bloko atsakymų vidurkis – 22,79 %. Didžiausias procentas apklaustųjų, net 40,77 % gebėjimų stoką jaučia „*silpnesnių vaikų integravime į aukštesnio lygio užduočių atlikimą*“ ir 39,06 % - „*SPV ugdymo pokyčių fiksavime*“ (p < 0,01).

Vidutiniškai, net 24,19 % pedagogų pasirinko nei palankų, nei nepalankų savęs vertinimo kriterijų „*ko gero, netrūksta*“. Sritis, kurioje pedagogai jaučiasi pakankamai tvirtai, yra „*taikyti dalyko didaktines žinias darbe su SUPV*“. Šį teiginį pasirinko 46,35 % visų apklaustųjų. Antroje vietoje lieka toks gebėjimas, kaip „*bendravimas su specialiujų poreikių vaikų tėvais*“ – 40,77 % ir trečioje – „*teikti individualią dalykinę pagalbą atsižvelgiant į SUPV mokymosi sunkumus*“ viso 37,34 % apklaustųjų.

Teigiamai savęs vertinusių pedagogų procentas labai mažas (vidutiniškai tik 3,71 %). Renkantis teiginį „*visai netrūksta*“, atsakymų procentas svyruoja nuo 9,87 % iki 1,72 %. Daugiausia žinių, mokėjimų ir įgūdžių jie turi srityje „*garantuoti SUPV psichologinį bei fizinį saugumą*“ – 9,87 %, o mažiausiai – „*fiksuoti SPV ugdymosi pokyčius*“ 1,72 %.

Visi, šiame bloke išvardinti teiginiai yra glaudžiai susiję su tiesiogine pedagogo veikla klasėje, todėl tai rimtas pagrindas kritiškai vertinti situaciją. Todėl, vidutiniškai 22,79 % pedagogų mano, jog jiems trūksta patirties ir žinių parinkti adekvačias užduotis SPV, garantuoti šių mokinių psichologinį bei fizinį saugumą klasėje, fiksuoti SPV ugdymosi pokyčius, taikyti

dalyko didaktines žinias darbe su SUPV, teikti individualią dalykinę pagalbą atsižvelgiant į SUPV mokymosi sunkumus.

Konkretūs kiekvieno SUP vaiko poreikiai ir charakterio ypatumai, pedagogams diktuoja darbo turinį, formas, bei bendravimą su vaiku. Taigi, dar viena iš pedagogui reikalingų kompetencijų darbui su SUP vaikais, turėtų būti *“Bendravimas su SUP moksleiviais”* (žr. 10 lentelę).

10 lentelė

Bendravimas su SUP moksleiviais (%) n = 233

Žinios, mokėjimai ir įgūdžiai	Labai trūksta	Ko gero, trūksta	Nežinau	Ko gero, netrūksta	Visai netrūksta	Neatsakė
Nustatyti aktualius SUP vaikų poreikius	9,44	43,78	15,45	25,32	2,15	3,86
Skatinti SUP mokinių motyvaciją mokytis	7,73	39,06	7,30	38,63	5,58	1,72
Parinkti tinkamus mokymo būdus, metodus SUP vaikams	7,73	39,06	9,87	37,34	3,43	2,58
Analizuoti SUP mokinių mokymosi sunkumus	6,01	35,19	11,16	38,20	7,73	1,72
Kurti tinkamą aplinką užtikrinančią SUPV ugdymą	6,01	32,62	15,02	38,63	6,44	1,29
Numatyti individualaus priėjimo prie kiekvieno vaiko būdus	5,58	37,34	12,88	36,48	6,44	1,29
Diferencijuoti ugdymą klasėje	5,58	24,03	8,58	49,36	11,16	1,29
Būti kantriam dirbant su SUPV	4,72	17,60	7,73	51,93	16,31	1,72
Išklaustyti SUP vaiką	3,43	19,74	6,44	55,79	13,30	1,29
Būti atlaidžiam	2,58	9,87	4,72	57,94	22,75	2,15
Aiškiai reikšti mintis	2,58	9,44	8,58	55,79	22,75	0,86
Būti dėmesingam SUP vaikui	1,29	14,59	5,15	57,94	20,17	0,86
Vidurkis	5,58	27,98	9,79	44,13	10,73	1,80

Į ši žinių, mokėjimų ir įgūdžių bloką patenka 12 teiginių, kurių teigiami vertinimai (*ko gero, netrūksta*) dominuoja nuo 57,94 % iki 25,32 %. Stipriausia sritis, kurioje pedagogai jaučiasi pakankamai tvirtai yra *“būti dėmesingam SUP vaikui”*, *“būti atlaidžiam”* (po 57,94 %) ir *“išklaustyti SUP vaiką”*, *“aiškiai reikšti mintis”* (po 55,79 %) ($p < 0,05$).

Vidutiniškai 10,73 % pedagogų mano, kad bendrauti su SUP moksleiviais jiems nėra sunku, todėl šiame žinių, mokėjimų ir gebėjimų bloke rinkosi teiginį *“visai netrūksta”*. Lengviausia jiems yra *“būti atlaidiems”* ir *“aiškiai reikšti mintis”* (po 22,75 %). Taip pat, lengvai sekasi *“būti dėmesingiems SUP vaikui”* – 20,17 %.

Net 43,78 % pedagogų neigiamai vertina tokius savo bendradarbiavimo su SUP vaikais aspektus, kaip *„nustatyti aktualius SUP vaikų poreikius“*, 39,06 % *„skatinti SUP mokinių motyvaciją mokytis“*, bei *„parinkti tinkamus mokymo būdus, metodus SUP vaikams“*.

Pedagogas privalo gebėti nustatyti aktualius SUP vaikų poreikius, numatyti individualius priėjimo prie kiekvieno vaiko būdus, o svarbiausia – kontaktuoti su jais ne tik pamokų, bet ir kitu, laisvu laiku.

Yra gerai žinoma problema, su kuria susiduria pedagogai - SUP vaikų šeimos įtraukimas į ugdymo procesą (žr. 11 lentelę). Aktyvus specialiųjų poreikių vaikų tėvų dalyvavimas ugdymo procese – vienas iš pagrindinių sėkmingo darbo veiksnių.

11 lentelė

SUP vaikų tėvų įtraukimas į ugdymo procesą (%) n = 233

Žinios, mokėjimai ir įgūdžiai	Labai trūksta	Ko gero, trūksta	Nežinau	Ko gero, netrūksta	Visai netrūksta	Neatsakė
Įtraukti SUP turinčių mokinių tėvus į aktyvų dalyvavimą ugdymo procese	12,88	46,35	17,60	18,45	2,58	2,15
Spręsti išskylančias konfliktines situacijas su tėvais	6,87	33,05	9,44	44,21	5,15	1,29
Kurti emociškai šiltus, efektyvius tarpusavio santykius	2,58	21,46	9,44	54,08	11,59	0,86
Lengvai užmegzti kontaktą	0,43	19,31	8,15	53,65	17,17	1,29
Vidurkis	2,07	10,92	4,06	15,49	3,32	0,51

Su šia kompetencija susiję teiginiai skamba taip: „įtraukti tėvus į aktyvų dalyvavimą ugdymo procese“, „spręsti išskylančias konfliktines situacijas su tėvais“. Prie šių gebėjimų prijungti ir tokie bendrieji gebėjimai kaip „lengvai užmegzti kontaktą“, kurti emociškai šiltus, efektyvius tarpusavio santykius“.

Pedagogai labiausiai pasigenda žinių tokioje srityje kaip „įtraukti tėvus į aktyvų dalyvavimą ugdymo procese“. Net 12,88 % apklaustųjų pedagogų žymėjo teiginį „labai trūksta“. Be to, 46,35 % pedagogų teigė, kad šioje srityje žinių „ko gero, trūksta“ (p < 0,05).

Tėvų įtraukimas į jų specialiųjų vaikų ugdymą, garantuoja ugdymo tęstinumą, be to SUP vaikas jaustų didelį moralinį palaikymą šeimoje. Tačiau tik 2,58 % pedagogų šioje srityje jaučiasi turintys pakankamai įgūdžių ir 18,45 % mano, kad tokių įgūdžių „ko gero, netrūksta“.

Pedagogams su tėvais „lengvai užmegzti kontaktą“ (53,65 %) ir „kurti emociškai šiltus, efektyvius tarpusavio santykius“ (54,08 %) įgūdžių „ko gero, netrūksta“.

Vadinasi, pedagogai bendradarbiaudami su SUP vaikų tėvais, turėtų sudaryti tinkamą mikroklimatą klaseje, namuose, skatinti ir palaikyti teigiamą mokymosi motyvaciją ir savęs vertinimą. Be to, pedagogas turėtų stengtis padėti tėvus, padėti suvokti, kad jie yra atsakingi už vaiko mokymosi problemų šalinimą.

Pedagogas turėtų gebėti atpažinti, kuriam vaikui reikia specialiosios pedagoginės pagalbos, atskleisti mokinio polinkius, interesus, pastebėti, kas vaikui gerai sekasi. Vadinasi, pedagogas, remdamasis vaiko stipriosiomis savybėmis, turėtų tinkamai parinkti ugdymo

metodus, kurti tinkamą ugdymo(si) aplinką SUP vaikams, skatinančią vystyti vaiko gebėjimus, padedančią įsisavinti ugdymo medžiagą. Visi šie gebėjimai sudaro „Palankios aplinkos kūrimo SUP vaikams“ kompetenciją (žr. 12 lentelę).

12 lentelė

Palankios aplinkos kūrimas SUP vaikams (%) n = 233

Žinios, mokėjimai ir įgūdžiai	Labai trūksta	Ko gero, trūksta	Nežinau	Ko gero, netrūksta	Visai netrūksta	Neatsakė
Parinkti ir taikyti mokomąsias priemones SUP turintiems mokiniams	12,45	42,06	7,30	33,91	3,43	0,86
Individualizuoti ugdymą klasėje	8,15	21,03	6,87	48,93	12,02	3,00
Atskleisti SUP mokinio polinkius, interesus	5,58	39,48	14,59	32,62	5,58	2,15
Taikyti įvairių vaikų grupavimą pagal žinių, sugebėjimų lygį	5,58	32,19	11,59	43,35	5,58	1,72
Vertinti SUP vaikų ugdomojo proceso rezultatus	5,15	32,19	10,73	44,21	6,87	0,86
Siekti mokymo proceso lankstumo, įvairiapusiškumo	3,43	32,19	11,59	45,06	6,01	1,72
Būti pakančiam kito nuomonei	3,43	6,87	4,72	57,94	25,75	1,29
Vidurkis	3,98	18,73	6,13	27,82	5,93	1,05

Šiame žinių, mokėjimų ir įgūdžių bloke yra 7 žinios, mokėjimai ir įgūdžiai, kurie pedagogų vertinami pakankamai teigiamai. Daugiausiai dėmesio sulaukė teiginys „*ko gero, netrūksta*“. Tai sudaro 27,82 % visų apklaustųjų. Visi atsakymai svyruoja nuo 57,94 % iki 32,62 %. Daugiausia palankaus vertinimo sulaukė teiginys „*Būti pakančiam kito nuomonei*“ – 57,94 % pedagogų pasirinko teiginį „*ko gero, netrūksta*“ ir 25,75 % - „*visai netrūksta*“ ($p < 0,05$). Taip pat palankiai vertinami yra ir tokie mokėjimai, kaip „individualizuoti ugdymą klasėje“ (48,93 %), „*siekti mokymo proceso lankstumo, įvairiapusiškumo*“ (45,06 %), „*vertinti SUP vaikų ugdomojo proceso rezultatus*“ (44,21 %).

Šiame bloke buvo ir neigiamų vertinimų, t.y. pedagogai rinkosi ir tokius teiginius kaip „*labai trūksta*“ (vidutiniškai 3,98 %) bei „*ko gero, trūksta*“ (vidutiniškai 18,73 %). Labiausiai trūksta žinių tokioje srityje kaip „*parinkti ir taikyti mokomąsias priemones SUP turintiems mokiniams*“ ($p < 0,05$). Taip mano 12,45 % visų apklaustųjų pedagogų. Be to, žinių jiems „*ko gero trūksta*“ ir tokiose veiklos srityse kaip „*parinkti ir taikyti mokomąsias priemones SUP turintiems mokiniams*“ (42,06 %) ir „*atskleisti SUP mokinio polinkius, interesus*“ (39,48 %). Trečioje vietoje lieka gebėjimai: „*taikyti įvairių vaikų grupavimą pagal žinių, sugebėjimų lygį*“, „*vertinti SUP vaikų ugdomojo proceso rezultatus*“ ir „*siekti mokymo proceso lankstumo, įvairiapusiškumo*“ net 32,19 % visų respondentų.

Taigi, SUP vaikai, besimokydami bendrojo lavinimo mokykloje, bendroje klasėje, neturėtų būti paliekamas be pagalbos. Pedagogas privalo individualizuoti programą, tinkamai parinkti mokomąją medžiagą, mokymo metodus.

Kokybišką SUP vaikų ugdymą lemia ir pedagogų tarpusavio santykiai. Labai svarbus vaidmuo tenka visų pedagogų komandiniam darbui. Visi pedagogai kartu turėtų siekti pažinti vaiką, numatyti tolesnes jo ugdymo gaires, sukonkretinti programą ir derinti veiksmus. Vadinas, viena iš kompetencijų ir turėtų būti *“Bendradarbiavimas su kitais pedagogais”* (žr. 13 lentelę).

13 lentelė

Bendradarbiavimas su kitais pedagogais (%) n = 233

Žinios, mokėjimai ir įgūdžiai	Labai trūksta	Ko gero, trūksta	Nežinau	Ko gero, netrūksta	Visai netrūksta	Neatsakė
Pasidalinti pedagoginėmis funkcijomis su kitais pedagogais, derinti jas	5,58	25,75	11,16	48,50	7,73	1,29
Derinti kitų dėstomų dalykų perteikiamas žinias	5,58	24,46	16,31	45,49	6,44	1,72
Analizuoti pedagoginį procesą	3,86	25,32	9,87	50,21	9,44	1,29
Pasidalinti ugdymu darbu su mokyklos pedagogais	3,43	18,03	16,74	52,36	8,15	1,29
Vidurkis	1,68	8,51	4,92	17,87	2,89	0,51

Šios grupės atsakymų santykiai yra vertinami teigiamai, todėl, kad visi šie žinios, mokėjimai ir įgūdžiai yra bendrieji ir juos reikia perkelti į kitą aplinką, kad paaiškėtų, kur pedagogams žinių *“labai trūksta”*, *“ko gero, trūksta”*, *“ko gero, netrūksta”*, *“visai netrūksta”*. Vidutiniškai 17,87 % sudaro vertinimai *“ko gero, netrūksta”*. Čia žinių, mokėjimų ir įgūdžių vertinimas svyruoja nuo 52,36 % iki 45,49 %. Palankiausiai buvo įvertintas gebėjimas *“pasidalinti ugdymu darbu su mokyklos pedagogais”* – 52,36 %. Teiginių *“visai netrūksta”* pedagogai rinkosi mažai. Atsakymų vidurkis sudaro tik 2,89 %. Palankiausiai įvertintas, net 9,44 % buvo mokėjimas *“analizuoti pedagoginį procesą”*.

Iš dviejų neigiamų vertinimų, pedagogai daugiausia rinkosi teiginį *“ko gero, trūksta”*. Pagal procentų dydį, labiausiai trūksta tokio gebėjimo, kaip *“pasidalijimas pedagoginėmis funkcijomis su kitais pedagogais, jų derinimas”* – 25,75 %; *“analizuoti pedagoginį procesą”* – 25,32 % bei *“derinti kitų dėstomų dalykų perteikiamas žinias”* – 24,46 %.

Vadinas, kad būtų kokybiškai ugdomi SUP vaikai, lavinamas jų pažinimas ir suvokimas, yra reikalingas pedagogų tarpusavio bendravimas ir bendradarbiavimas.

Pedagogai kuria mokinių poreikius ir galimybes atitinkančias programas, stengiasi tinkamai diferencijuoti ir individualizuoti mokymo procesą, skatinti mokinių iniciatyvumą ir

savarankiškumą. Kad visa tai vyktų efektyviai, pedagogai privalėtų įgyti tokią kompetenciją kaip “Išskirtinių mokinių grupių ugdymas” (žr. 14 lentelę).

14 lentelė

Išskirtinių mokinių grupių ugdymas (%) n = 233

Žinios, mokėjimai ir įgūdžiai	Labai trūksta	Ko gero, trūksta	Nežinau	Ko gero, netrūksta	Visai netrūksta	Neatsakė
Valdyti SUP vaikų elgesį	9,87	35,19	10,73	35,62	6,44	2,15
Įvertinti SUP vaiko gebėjimus	9,87	30,90	7,73	39,48	9,44	2,58
Skatinti SUP turinčio vaiko saviugdą	7,73	29,61	12,02	41,20	6,87	2,58
Diferencijuoti ir individualizuoti mokymo procesą	5,58	30,47	9,87	45,49	6,44	2,15
Organizuoti šventes, ekskursijas, parodas	5,15	17,17	11,16	43,35	21,03	2,15
Skatinti mokinių iniciatyvumą ir savarankiškumą	4,29	27,04	9,01	48,50	9,87	1,29
Išlaikyti pusiausvyrą tarp vaiko inicijuoto ir pedagogo iniciatyva vykdomo ugdymo	3,00	27,04	16,74	45,49	5,15	2,58
Siekti demokratinių santykių dirbant su SUPV	2,15	17,60	9,01	57,51	10,30	3,43
Turėti teigiamas nuostatas specialiųjų poreikių vaikų atžvilgiu	1,72	12,45	9,87	60,09	15,02	0,86
Vidurkis	4,49	20,68	8,74	37,88	8,23	1,80

Šį bloką sudaro 9 mokėjimai ir įgūdžiai, kurių reikia išskirtinių mokinių grupių ugdymui. Duotuosius mokėjimus pedagogai daugiausiai vertino teigiamais “*ko gero, trūksta*” (vidutiniškai 20,68 %) ir “*ko gero, netrūksta*” (vidutiniškai 37,88 %).

Teiginys “*ko gero, trūksta*” sudaro net 20,68 % visų atsakymų. Čia vertinimo procentai svyruoja nuo 35,19 % iki 12,45 %. Nepalankiausiai buvo įvertintas mokėjimas “*valdyti SUP vaikų elgesį*” – 35,19 %. Pedagogams trūksta žinių ir tokioje srityje kaip “*įvertinti SUP vaiko gebėjimus*” – 30,90 %. Nepalankaus vertinimo sulaukė ir mokėjimas “*diferencijuoti ir individualizuoti mokymo procesą*”, net 30,47 % visų apklaustųjų pedagogų.

Iš dviejų teigiamų vertinimų kriterijų “*ko gero, netrūksta*” ir “*visai netrūksta*”, pedagogai daugiausia rinkosi pirmąjį teiginį. Čia vidutinis pasirinkimo procentas yra 37,88 %. Palyginus visus anketoje pateiktus žinias, mokėjimus ir įgūdžius, šis “*išskirtinių mokinių grupių ugdymo*” blokas yra vertinamas pakankamai palankiai. Tvirčiausiai pedagogai jaučiasi tokioje srityje kaip “*teigiamų nuostatų turėjimas specialiųjų poreikių vaikų atžvilgiu*”. Tai sudaro 60,09 % visų atsakymų. Toliau, seka tokie mokėjimai kaip “*demokratinių santykių siekimas dirbant su SUPV*” – 57,51 %; “*mokinių iniciatyvumo ir savarankiškumo skatinimas*” – 48,50 %.

Buvo pastebėta, kad mokėjimą „diferencijuoti ir individualizuoti mokymo procesą“ pedagogai vertino dvejopai, t.y. pasirinkti vertinimo kriterijai „ko gero, trūksta” ir „ko gero, netrūksta”. Pirmasis, kaip jau buvo minėta anksčiau, sudaro 30,47 %, o antrasis – 45,49 % visų apklaustųjų.

Taigi, labai svarbu yra mokykloje kurti tokias sąlygas, kurios būtų palankios kiekvienam vaikui skleisti, tobulėti kaip asmenybei, ugdyti vienokius ar kitokius gebėjimus. Taip pat svarbus yra ir SUP vaikų gebėjimų įvertinimas, bei skatinimų sistemų kūrimas.

Mokėjimas planuoti savo ir kitų laiką, atrinkti bei tikslingai pritaikyti mokomąją medžiagą, pasirinkti racionalius mokymo metodus bei įvairias veiklos formas, kryptingai organizuoti mokinių veiklą bei jai vadovauti. Tai itin plačią pedagoginės veiklos sferą žyminti pedagoginė kompetencija – „Organizaciniai gebėjimai” (žr. 15 lentelę).

15 lentelė

Organizaciniai gebėjimai (%) n = 233

Žinios, mokėjimai ir įgūdžiai	Labai trūksta	Ko gero, trūksta	Nežinau	Ko gero, netrūksta	Visai netrūksta	Neatsakė
Mokėti įsijausti į SUP vaiko išgyvenimus, jo vidinę būseną	4,29	22,32	10,30	48,50	12,88	1,72
Skatinti vaikų kūrybiškumą	4,29	18,03	11,16	51,50	14,16	0,86
Spręsti konfliktines situacijas su SUP turinčiais mokiniais	3,86	34,33	12,45	39,91	8,58	0,86
Kurti ir palaikyti gerą klasės mikroklimatą	3,86	18,03	3,86	51,50	21,46	1,29
Skatinti SUP vaiko pasitikėjimą savimi	3,43	21,46	9,87	53,22	10,30	1,72
Palaikyti teigiamą emocinį klimatą klasėje	3,43	21,03	6,87	56,22	10,73	1,72
Diplomatiškai spręsti iškilusias problemas su SUP vaikais	3,00	23,18	9,87	51,93	9,87	2,15
Suvaldyti savo neigiamas emocijas, neprarasti savitvardos dirbant su SUP vaikais	2,58	22,32	12,88	50,64	10,73	0,86
Teigiamai skatinti SUP mokinius (padrąsinti, pagirti ir pan.)	2,15	11,59	5,15	56,22	22,32	2,58
Vidurkis	2,81	17,48	7,49	41,79	11,00	1,25

Paskutiniame, devintajame, bloke surašyti teiginiai, kurie daugiau ar mažiau susiję su organizacinio pobūdžio gebėjimais. Pasirodo, jog tokių gebėjimų, kaip: „spręsti konfliktines situacijas su SUP turinčiais mokiniais”, „diplomatiškai spręsti iškilusias problemas su SUP vaikais”, „mokėti įsijausti į SUP vaiko išgyvenimus, jo vidinę būseną” ir kt. pedagogams „ko gero, trūksta”. Čia vertinimai svyruoja nuo 34,33 % iki 11,59 %. Nepalankiausiai yra vertinamas toks mokėjimas kaip „spręsti konfliktines situacijas su SUP turinčiais mokiniais” (34,33 %).

Palyginus su anksčiau išvardintais žinių, mokėjimų ir įgūdžių blokais, palankiausiai vertinamas yra šis *“organizaciniai gebėjimai”*. Vidutiniškai 41,79 % visų atsakymų sudaro teiginys *“ko gero, netrūksta”*. Didžiausiu procentu (56,22 %) pedagogai įvertino tokius mokėjimus kaip: *“teigiamai skatinti SUP mokinius (padrąsinti, pagirti ir pan.), “palaikyti teigiamą emocinį klimatą klasėje”*. Antroje vietoje, pagal surinktų atsakymų procentą (53,22 %) yra *“skatinti SUP vaiko pasitikėjimą savimi”*. Ir palankiausiai įvertinų gebėjimų trejetą baigia tokie mokėjimai kaip *“skatinti vaikų kūrybiškumą”* ir *“kurti ir palaikyti gerą klasės mikroklimatą”*. Čia vertinimas yra 51,50 % visų apklaustųjų.

Dar aiškiau matyti, kokių gebėjimų, mokytojų nuomone, jiems *trūksta* ir kokių *netrūksta*, kai iš dviejų neigiamą vertinimą nusakančių teiginių (*“ko gero, trūksta”* ir *“labai trūksta”*) sudaromas vienas – *trūksta*, taip pat iš dviejų teigiamą vertinimą nusakančių teiginių (*“ko gero, netrūksta”* ir *“visai netrūksta”*) sudaromas irgi vienas – *netrūksta*, bei lieka neatsakytų teiginių stulpelis. Tokiu būdu suvestinėje lentelėje lieka keturi duomenų stulpeliai (žr. 16 lentelę).

16 lentelė

Gebėjimų grupių reikšmių vidurkių palyginimas (%)

Kompetencija	Trūksta	Nežinau	Netrūksta	Neatsakė
Ugdymo turinio formavimas	27,04	10,65	16,26	2,73
Efektyvus SUP vaikų ugdymas	17,09	9,75	13,76	1,29
SUP vaikų saviugdosa ir potencialių galimybių plėtros skatinimas	13,40	7,80	13,95	1,13
Bendravimas su SUP moksleiviais	16,78	9,79	27,43	1,80
SUP vaikų tėvų įtraukimas į ugdymo procesą	6,50	4,06	9,40	0,51
Palankios aplinkos kūrimas SUP vaikams	11,36	6,13	16,88	1,05
Bendradarbiavimas su kitais pedagogais	5,09	4,92	10,38	0,51
Išskirtinių mokinių grupių ugdymas	12,59	8,74	23,05	1,80
Organizaciniai gebėjimai	10,15	7,49	26,40	1,25
Vidurkis	13,33	7,70	17,50	1,34

Taigi, kokių žinių, mokėjimų bei įgūdžių *labai trūksta* arba *ko gero trūksta* pedagogams, dirbantiems su SUP vaikais? Analizuojant kriterijų *labai trūksta*, į pirmąjį dešimtuką patenka tokie teiginiai, kurie labiausiai atspindi pedagogo gebėjimą formuoti ugdymo turinį, bei išskirtines mokinių grupes (t.y. adaptuotas, specialiąsias, modifikuotas, individualias programas), efektyviai ugdyti SUP vaiką. Pirmoje vietoje pagal sunkumą (žr. priedą Nr. 2) atsiduria gebėjimas rengti adaptuotas ugdymo programas (17,17 % visų apklaustųjų) ir dešimtoje vietoje – sunkumai, valdyti SUP vaikų elgesį ir SUP vaikų gebėjimų įvertinimas (po 9,87 % visų apklaustųjų).

Analizuojant duomenis pedagoginio darbo stažo požiūriu, galima teigti, jog pedagogai, kurių darbo stažas nedidelis (nuo vienerių iki penkerių metų), iš dalies vienodai tvirtina, kad jiems beveik visų, anketoje išvardintų žinių, mokėjimų, įgūdžių *labai trūksta* arba *ko gero trūksta*. Tačiau tuos mokėjimus, kur reikia pedagogo kūrybiškumo, tam tikro asmenybės kryptingumo, jaunieji pedagogai, labiau pasitiki savimi, todėl čia vyrauja atsakymai *ko gero netrūksta* arba *visai netrūksta*.

Vyresnio amžiaus pedagogai nelinkę sureikšminti pedagoginių problemų ir dažniausiai mano, jog visi pedagoginės veiklos sunkumai įveikiami. Šie pedagogai daugiau remiasi pedagoginio darbo patirtimi.

Visi 5-oje lentelėje išvardinti žinios, mokėjimai ir įgūdžiai buvo suskirstyti į kompetencijas. Visas kompetencijas, reikalingas darbui su SUP vaikais, pedagogai įgijo įvairiais būdais (žr. 17 lentelę).

17 lentelė

Pedagogui reikalingų kompetencijų įgijimo būdų suvestinė (%) n = 233

Kompetencijos	Kompetencijas įgijo						
	Studijų metu	Keldami kvalifikaciją kursuose ar kitaip	Savarankiškai		Dirbdami mokykloje (iš patirties)	Bendradarbiaudami ir bendradarbiaudami su kitais pedagogais	Neatsakė
			Teoriškai	Praktiškai			
Ugdymo turinio formavimas	27,47	48,50	25,75	30,47	71,67	51,07	5,58
Efektyvus SUP vaikų ugdymas	8,15	31,76	19,31	23,18	55,36	46,78	14,59
SUP vaikų saviugdosa ir potencinių galimybių plėtros skatinimas	4,72	28,76	17,60	21,46	57,08	41,63	9,44
Bendravimas su SUP moksleiviais	5,15	24,46	16,31	32,19	75,97	34,76	7,73
SUP vaikų tėvų įtraukimas į ugdymo procesą	3,86	12,88	16,74	25,32	57,51	39,48	10,73
Palankios aplinkos kūrimas SUP vaikams	6,01	22,75	19,31	24,46	72,10	33,48	6,87
Bendradarbiavimas su kitais pedagogais	7,30	16,74	9,87	17,17	63,09	57,51	7,30
Išskirtinių mokinių grupių ugdymas	9,87	26,61	14,59	21,89	64,81	30,47	7,73
Organizaciniai gebėjimai	19,74	28,76	18,03	38,63	75,11	39,48	6,44
Vidurkis	8,39	21,93	14,32	21,34	53,88	34,06	6,95

Išanalizavus pedagogui reikalingų kompetencijų įgijimo būdų suvestinę, aiškiai matome, kad studijų metu, pedagogai mažiausiai įgijo kompetencijų, reikalingų darbui su SUP vaikais. Taigi, žinios, mokėjimai ir įgūdžiai yra daugiau teoriniai ir praktikoje pedagogams juos taikyti sunkiai sekasi. 57,51 %), bendraudami ir bendradarbiaudami su kitais pedagogais (39,48 %).

Studijų metu daugiausiai informacijos buvo pateikta apie ugdymo turinio formavimą (27,47 %). Vadinasi, būsimieji pedagogai teorinių žinių, mokėjimų ir įgūdžių studijų metu gauna pakankamai, bet nemoka jų taikyti praktikoje.

Studijų metu mažiausiai (tik 3,86 %) žinių pedagogai įgijo apie SUP vaikų tėvų įtraukimą į ugdymo procesą. Taigi, galima teigti, kad šią kompetenciją pedagogai turėjo įgyti patys įvairiais būdais, pvz.: keldami kvalifikaciją kursuose (12,88 %), savarankiškai – teoriškai (16,74 %) ir praktiškai (25,32 %), dirbdami mokykloje (57,51 %), bendraudami ir bendradarbiaudami su kitais pedagogais (39,48 %)

Keliant kvalifikaciją įvairių seminarų, mokymų, konferencijų metu, pedagogai daugiausiai sužinojo apie ugdymo turinio formavimą (48,50%) bei efektyvų SUP vaikų ugdymą (31,76 %).

Labai mažas procentas pedagogų kompetencijas įgijo savarankiškai t.y. teoriškai ir praktiškai. Teoriškai daugiausia studijavo literatūrą apie ugdymo turinio formavimą (25,75 %), mažiausiai žinių gavo apie bendradarbiavimą su kitais pedagogais (9,87%). Daugiausiai pedagogų praktiškai įgijo tokias kompetencijas kaip organizaciniai gebėjimai (38,63%), ugdymo turinio formavimas (30,47 %), bendravimas su SUP moksleiviais (32,19 %).

Didelė dalis pedagogų reikiamas kompetencijas įgyja, tobulina jas dirbdami mokykloje, bendraudami ir bendradarbiaudami su kitais pedagogais.

Siekiant tyrimo tikslo ir tikrinant hipotezę, kad mokytojai, dirbdami su specialiujų poreikių vaikais, turi nepakankamai kompetencijų, reikalingų sėkmingam SUP vaikų integravimui į bendrojo lavinimo mokyklas, buvo skaičiuojami gebėjimų grupių reikšmių vidurkių koreliacijos koeficientai.

Kaip jau buvo minėta, vieni iš pasirinktų demografinių kriterijų buvo studijų baigimo metai, pedagogų amžius ir pedagoginis darbo stažas. Visi šie kriterijai buvo lyginami tarpusavyje, nes norėta išsiaiškinti ar jie priklauso vienas nuo kito. Gauti koreliacijos koeficientai pateikiami 18-oje lentelėje.

Pedagogų amžiaus, darbo stažo ir studijų baigimo metų ryšiai (Pearsono koreliacijos koeficientai ir jų statistinis reikšmingumas)

	Pedagogų amžius	Darbo stažas	Studijų baigimo metai
Pedagogų amžius	1,000	0,781*	0,579
Darbo stažas	0,781*	1,000	0,869**
Studijų baigimo metai	0,579	0,869**	1,000

* - $p < 0,05$; ** - $p < 0,01$

Iš 18-tos lentelės matyti, kad buvo gauti pakankamai statistiškai reikšmingas koreliacijos koeficientas: $r = 0,869$ – studijų baigimo metai ir darbo stažas. Statistiškai nereikšminga koreliacija yra tarp tokių kriterijų kaip pedagogų amžius ir darbo stažas ($r = 0,781$) ir visai nereikšminga – tarp studijų baigimo metų ir pedagogų amžiaus ($r = 0,579$).

Taigi, galima daryti išvadą, kad pedagogų kompetencijoms, reikalingoms darbui su SUP vaikais, įtakos turi darbo stažas ir studijų baigimo metai ($p < 0,01$).

Paskaičiavus gebėjimų grupių (kompetencijų) reikšmių vidurkių koreliacijos koeficientus, paaiškėjo, jog ir tarp kai kurių kompetencijų yra reikšmingas ryšys.

Pirmiausia, buvo skaičiuojamas koreliacijos koeficientas tarp tokios pedagogo kompetencijos kaip „Ugdymo turinio formavimas“ ir kitų, likusių 8-nių kompetencijų (žr. 19 lentelę).

Ugdymo turinio formavimo ryšys su kitomis kompetencijomis (Pearsono koreliacijos koeficientai ir jų statistinis reikšmingumas)

	<i>Ugdymo turinio formavimas</i>
<i>Palankios aplinkos kūrimas SUP vaikams</i>	- 1,000**
<i>Efektyvus SUP vaikų ugdymas</i>	0,918**
<i>Bendradarbiavimas su kitais pedagogais</i>	1,000**
<i>SUP vaikų saviugdos ir potencialių galimybių plėtros skatinimas</i>	0,884**
<i>Bendravimas su SUP moksleiviais</i>	0,884**
<i>SUP vaikų tėvų įtraukimas į ugdymo procesą</i>	0,955**
<i>Išskirtinių mokinių grupių ugdymas</i>	- 1,000**
<i>Organizaciniai gebėjimai</i>	- 1,000**

* - $p < 0,05$; ** - $p < 0,01$

Lentelėje pateikti duomenys byloja, kad reikšmingas ryšys yra tarp ugdymo turinio formavimo ir SUP vaikų tėvų įtraukimo į ugdymo procesą ($r = 0,955$, $p < 0,01$), efektyvus SUP vaikų ugdymo ($r = 0,918$, $p < 0,01$). Mažiau statistiškai reikšmingas ryšys - tarp SUP vaikų saviugdų ir potencialių galimybių plėtros skatinimu, bendravimu su SUP moksleiviais ($r = 0,884$, $p < 0,01$). Kitokia koreliacijų struktūra yra tarp ugdymo turinio formavimo ir palankios aplinkos kūrimo SUP vaikams, išskirtinių mokinių grupių ugdymo ir organizacinių gebėjimų. Čia, prieš tai išvardintos kompetencijos negatyviai koreliuoja tarpusavyje ($r = - 1,000$, $p < 0,01$).

Vadinasi, kad pedagogas galėtų sėkmingai formuoti ugdymo turinį, jam dar reikalingos tokios kompetencijos kaip SUP vaikų tėvų įtraukimas į ugdymo procesą ir efektyvus SUP vaikų ugdymas.

Analizuojant ryšį tarp „Efektyvus SUP vaikų ugdymo“ ir kitu kompetencijų (žr. 20 lentelę), paaiškėjo, kad reikšmingas ryšys yra tarp bendradarbiavimo su kitais pedagogais ($r = 1,000$, $p < 0,01$), SUP vaikų saviugdų ir potencialių galimybių plėtros skatinimo ($r = 0,959$, $p < 0,01$), bendravimo su SUP moksleiviais ($r = 0,958$, $p < 0,01$), SUP vaikų tėvų įtraukimo į ugdymo procesą ($r = 0,913$, $p < 0,01$). Mažiau reikšmingas efektyvus SUP vaikų ugdymo ryšys yra su tokia kompetencija, kaip palankios aplinkos kūrimas SUP vaikams ($r = 0,900$, $p < 0,05$).

20 lentelė

Efektyvus SUP vaikų ugdymo ryšys su kitomis kompetencijomis (Pearsono koreliacijos koeficientai ir jų statistinis reikšmingumas)

	<i>Efektyvus SUP vaikų ugdymas</i>
<i>Palankios aplinkos kūrimas SUP vaikams</i>	0,900*
<i>Bendradarbiavimas su kitais pedagogais</i>	1,000**
<i>SUP vaikų saviugdų ir potencialių galimybių plėtros skatinimas</i>	0,959**
<i>Bendravimas su SUP moksleiviais</i>	0,958**
<i>SUP vaikų tėvų įtraukimas į ugdymo procesą</i>	0,913**
<i>Išskirtinių mokinių grupių ugdymas</i>	- 0,947
<i>Organizaciniai gebėjimai</i>	- 0,967

* - $p < 0,05$; ** - $p < 0,01$

Taigi, norint efektyviai ugdyti SUP vaiką, pedagogas turi mokėti bendradarbiauti su kitais pedagogais, skatinti SUP vaikų saviugdą ir potencialių galimybių plėtrą, bendrauti su SUP moksleiviais, bei įtraukti SUP vaikų tėvus į ugdymo procesą.

Paskaičiavus koreliacijos koeficientus tarp SUP vaikų saviugdą ir potencialių galimybių plėtros skatinimo ir kitų kompetencijų, paaiškėjo, kad reikšmingas ryšys yra tik tarp tokios kompetencijos, kaip SUP vaikų tėvų įtraukimo į ugdymo procesą ($r = 0,946$, $p < 0,01$). Visi kiti tarpusavyje ryšiai yra mažai reikšmingi arba visai nereikšmingi.

Bendravimas su SUP moksleiviais taip pat yra svarbus gebėjimas, sėkmingai specialiuoju poreikių vaikų integracijai į bendrojo lavinimo mokyklą (žr. 21 lentelę).

21 lentelė

Bendravimo su SUP moksleiviais ryšys su kitomis kompetencijomis (Pearsono koreliacijos koeficientai ir jų statistinis reikšmingumas)

	<i>Bendravimas su SUP moksleiviais</i>
<i>Palankios aplinkos kūrimas SUP vaikams</i>	0,972**
<i>Bendradarbiavimas su kitais pedagogais</i>	0,986*
<i>SUP vaikų tėvų įtraukimas į ugdymo procesą</i>	0,977**
<i>Išskirtinių mokinių grupių ugdymas</i>	0,980
<i>Organizaciniai gebėjimai</i>	1,000**

* - $p < 0,05$; ** - $p < 0,01$

Bendravimas su SUP moksleiviais reikšmingą ryšį sudaro su tokiomis kompetencijomis kaip SUP vaikų tėvų įtraukimu į ugdymo procesą ($r = 0,977$, $p < 0,01$) ir palankios aplinkos kūrimu SUP vaikams ($r = 0,972$, $p < 0,01$). Statistiškai patikimas ryšys yra su pedagogo organizaciniais gebėjimais ($r = 1,000$, $p < 0,01$).

Vadinasi, kad pedagogai gebėtų bendrauti su SUP moksleiviais, pirmiausia jie turi turėti organizacinių gebėjimų, glaudžiai bendradarbiauti su kitais pedagogais ir mokėti kurti palankią aplinką SUP vaikams.

Kad pedagogas, sėkmingai galėtų įtraukti SUP vaikų tėvus į ugdymo procesą, jis turi turėti organizacinių gebėjimų. Šios dvi kompetencijos sudaro statistiškai reikšmingą ryšį, kur $r = 1,000$, $p < 0,01$. Visos kitos, anksčiau vardintos kompetencijos statistiškai yra nereikšmingos (r svyruoja nuo 0,797 iki 0,989, $p < 0,05$).

Visos kitos kompetencijos, kurios nebuvo paminėtos, statistiškai tarpusavyje yra nesusijusios, arba neigiamai koreliuoja tarpusavyje.

Taigi, galima daryti išvadą, jog kai kurios šios devynios kompetencijos (ugdymo turinio formavimas; efektyvus SUP vaikų ugdymas; SUP vaikų saviugdos ir potencialių galimybių plėtros skatinimas; bendravimas su SUP moksleiviais; SUP vaikų tėvų įtraukimas į ugdymo procesą; palankios aplinkos kūrimas SUP vaikams; bendravimas su kitais pedagogais; išskirtinių mokinių grupių ugdymas; organizaciniai gebėjimai) vienos su kitomis tarpusavyje yra labai susijusios ir negali egzistuoti vienos be kitų, o tarp kitų nėra jokio statistiškai reikšmingo ryšio.

IŠVADOS

1. Pedagogai turi nepakankamai arba visai neturi kompetencijų, reikalingų sėkmingam SUP vaikų ugdymui ir integravimui į bendrojo lavinimo mokyklą.
2. Daugumai bendrojo lavinimo mokyklų pedagogų SUP vaikų mokymas yra nauja, mažai pažįstama veikla, nes sunkumai jau kyla rengiant adaptuotas, specialiausias, modifikuotas, individualias ugdymo programas, nes tokių programų rengimas yra pakankamai nauja veikla.
3. Efektyvus SUP vaikų ugdymas yra labai svarbi pedagogo kompetencija, nes gebėjimas tinkamai organizuoti pamoką, kurioje mokosi įvairių gabumų vaikai, turi didelės įtakos tolesniam SUP vaikų mokymuisi.
4. Pedagogas privalo gebėti nustatyti aktualius SUP vaikų poreikius, numatyti individualius priėjimo prie kiekvieno vaiko būdus, o svarbiausia – kontaktuoti su jais ne tik pamokų, bet ir kitu, laisvu laiku.
5. Dauguma pedagogų pedagogo kompetenciją ugdyti specialiųjų poreikių mokinius vertina pakankamai gerai (17,50 %): tai pasakytina ir apie pedagogų gebėjimą individualizuoti ugdymo programas, ir apie mokėjimą taikyti naujus mokymo metodus.
6. Pedagogai bendradarbiaudami su SUP vaikų tėvais, turėtų sudaryti tinkamą mikroklimatą klasėje, namuose, skatinti ir palaikyti teigiamą mokymosi motyvaciją ir savęs vertinimą. Be to, pedagogas turėtų stengtis padrašinti tėvus, padėti suvokti, kad jie yra atsakingi už vaiko mokymosi problemų šalinimą.
7. Pedagogas privalo gebėti individualizuoti programą, tinkamai parinkti mokomąją medžiagą, mokymo metodus SUP vaikams.
8. Labai svarbu yra mokykloje kurti tokias sąlygas, kurios būtų palankios kiekvienam SUP vaikui skleisti, tobulėti kaip asmenybei, ugdyti vienokius ar kitokius gebėjimus.
9. Didelė dalis pedagogų reikiamas kompetencijas įgyja, tobulina jas dirbdami mokykloje, bendraudami ir bendradarbiaudami su kitais pedagogais.
10. Pedagogų kompetencijoms, reikalingoms darbui su SUP vaikais, įtakos turi darbo stažas ir studijų baigimo metai ($p < 0,01$).
11. Kad pedagogas galėtų sėkmingai formuoti ugdymo turinį, jam dar reikalingos tokios kompetencijos kaip SUP vaikų tėvų įtraukimas į ugdymo procesą ir efektyvus SUP vaikų ugdymas.
12. Norint efektyviai ugdyti SUP vaiką, pedagogas turi mokėti bendradarbiauti su kitais pedagogais, skatinti SUP vaikų saviugdą ir potencinių galimybių plėtrą, bendrauti su SUP moksleiviais, bei įtraukti SUP vaikų tėvus į ugdymo procesą.

13. Kai kurios šios devynios kompetencijos (ugdymo turinio formavimas; efektyvus SUP vaikų ugdymas; SUP vaikų saviugdosa ir potencialių galimybių plėtros skatinimas; bendravimas su SUP moksleiviais; SUP vaikų tėvų įtraukimas į ugdymo procesą; palankios aplinkos kūrimas SUP vaikams; bendravimas su kitais pedagogais; išskirtinių mokinių grupių ugdymas; organizaciniai gebėjimai) vienos su kitomis tarpusavyje yra labai susijusios ir negali egzistuoti vienos be kitų, o tarp kitų nėra jokio statistiškai reikšmingo ryšio.

REKOMENDACIJOS

1. Į dalyko pedagogikos studijas integruoti SUP vaikų ugdymo dalyką.
2. Dalyko studijų struktūrą orientuoti į pedagogui reikalingas kompetencijas darbui su SUP.
3. Bendrojo lavinimo mokyklose kurti skatinimų sistemas, kurios didintų mokymosi motyvaciją. Taip pat mokyti pedagogus kurti tokias sistemas. (Tokia, skatinimų sistema jau yra sukurta Ukmergės verslo ir amatų mokykloje).
4. Organizuoti pedagogams, dirbantiems su SUP vaikais seminarus, mokymus įvairiomis temomis (pvz.: komandinio darbo metodai; mokymo turinys ir planavimas; mokymo programų rengimo metodika ir pan.).
5. Pedagogai, ugdydami specialiųjų ugdymo(si) poreikių vaikus, turėtų išmokti bendradarbiauti tarpusavyje, nes kartais tik nuo to ir priklauso, ar ugdymo procesas yra efektyvus.
6. Labai svarbu, kad pedagogai, sprenddami iškilusias problemas, susijusias su SUP vaikų ugdymu, turėtų galimybę konsultuotis su tokiais specialistais kaip specialusis pedagogas, socialinis pedagogas, logopedas ir t.t. O tai pagrindas bendradarbiavimui su kitomis įstaigomis, dirbančiomis su specialiųjų ugdymosi poreikių turinčiais vaikais.
7. Vaiko ugdymo(si) sėkmei, jo savijautai mokykloje turi įtakos specialiosios pagalbos prieinamumas. Labiausiai reikalinga pagalba yra logopedo, specialiojo pedagogo bei psichologo. Taigi, kiekvienoje bendrojo lavinimo mokykloje SUP vaikams turėtų būti siūlomos šių specialistų pagalbos.

LITERATŪRA

1. Adomaitienė R., Samsonienė L. (1999). Pedagogų požiūris į neįgaliųjų mokinių integraciją bendrojo lavinimo mokyklose. Lietuvos mokyklai – 600 metų. Konferencijos medžiaga // Vilnius. p. 36 – 45
2. Ambrukaitis J., Ruškus J. (2002). Adaptuotos bei modifikuotos ugdymo programos: taikymo efektyvumo veiksniai // Specialusis ugdymas. Nr. 2(7). p. 6 – 23
3. Bagdonas A. (1997). Integracija – inovacijų inkliuzija į tradicinį ugdymą // Lietuvos mokyklai 600 metų. Vilnius. II dalis. p. 7 – 12
4. Bagdonas A., Pažerienė R. (2000). Specialiojo ugdymo samprata reformuotoje švietimo sistemoje // Tarptautinės mokslinės – praktinės konferencijos “Normalizacija ir integracija: iš kur ateini ir kur eini...” medžiaga. Kaunas. p. 21
5. Bielskienė M. (1999). Neįgalių mokinių integravimas į bendrojo lavinimo mokyklų klases // Žvirblių takas. Vilnius. Nr. 6 p. 2 – 7
6. Galkienė A. (2001). Pedagoginės sąveikos ypatumai integruoto ugdymo sąlygomis. Daktaro disertacijos santrauka. Vilnius
7. Galkienė A. (2003). Pedagoginė sąveika integruoto ugdymo sąlygomis. Šiauliai
8. Giedrienė R., Monkevičienė O. (1995). Kodėl nemiela mokykla?. Vilnius
9. Gribačiauskas E., Merkys G. (2003). Pedagogų nuostata į ugdytinių integraciją ir segregaciją // Specialusis ugdymas. Nr. 1(8). p. 36 – 45
10. Hallahan D.P., Kauffman J.M. (2003). Ypatingieji mokiniai. Specialiojo ugdymo įvadas. Vilnius
11. Jovaiša L. (2001). Edukologijos pradmenys. Šiauliai
12. Jungtinių Tautų Vaiko teisių konvencija. (1995)
13. Kaffemanienė I. (2000). Integruoto ugdymo problema. Pedagogų požiūris. // Mokslinės konferencijos “Specialusis ir socialinis ugdymas (Tarptautinis aspektas)” medžiaga. Šiauliai. p. 180
14. Klizas A. (2000) Specialiųjų poreikių vaikų integravimo, ugdymo ir rengimo gyvenimui esama padėtis ir problemos // Tarptautinės mokslinės – praktinės konferencijos “Normalizacija ir integracija: iš kur ateini ir kur eini...” medžiaga. Kaunas. p. 28
15. Kompleksinio tyrimo “Švietimo kokybės vadyba: specialiųjų poreikių vaikų integruotas ugdymas” ataskaita. (2003). Šiauliai
16. Lietuvos Respublikos invalidų socialinės integracijos įstatymas. (1998)
17. Lietuvos Respublikos specialiojo ugdymo įstatymas. (1999)
18. Lietuvos Respublikos vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatymas. (1996)

19. Lietuvos švietimo koncepcija. (1992)
20. Meijer C.J.W. (2001). Inclusive education and effective classroom practices. Middelfart
21. Mokykla visiems: mokymo priemonių kūrimas
22. Neįgalių asmenų ugdymo aktas. (1990)
23. Niurkaitė S. (2001). Integracija lietuvių kalbos pamokose // Metodinių straipsnių rinkinys “Keli integruoto ugdymo aspektai”. Vilnius. p. 48
24. Pažyma dėl sutrikusio intelekto moksleivių ugdymo visiškos integracijos forma (2002). Nr. 24-01-02-150
25. „Pedagogų profesinės kompetencijos vertinimas specialiųjų poreikių vaikų (ugdymo plėtros) aspektu“ ataskaita. [žiūrėta 2006-10-14]. Prieiga per internetą: http://www.smm.lt/svietimo_bukle/tyrimai.htm
26. Persson B. (1994). Comparative perspectives on special/inclusive education. Sweden
27. Renzulli J.S., Reis S.M. (1991). The schoolwide enrichment model: A comprehensive plan for the development of creative productivity. In N. Colangelo G.A Davis, Handbook of gifted education. Boston
28. Ruškus J. (2002). Negalės fenomenas. Šiauliai
29. Salamankos deklaracija. (2001)
30. Specialiojo ugdymo pagrindai. (2003). Šiauliai. p. 61
31. Specialiųjų poreikių asmenų ugdymo reformos nacionalinės strategijos projektas. (2002). Vilnius
32. Specialiųjų poreikių vaikų integravimo problemos (Ataskaita Švietimo ir mokslo ministerijai). (2003). Vilnius
33. Stukas H. (2002). Integruotas mokymas Lietuvoje // Mūsų žodis. Vilnius
34. Švietimo gairės (2003 – 2012 metai, projektas). (2002). Vilnius. p. 124 – 130
35. Whitlock M.S., DuCette J.P (1989). Outstanding and average teachers of the gifted. A comparative study. Gifted Child Quarterly. p.15 – 21
36. Выготский Л.С. (1983). Основы дефектологии. Собрание сочинений (Т.5). Москва Педагогика
37. Присяжная А.Ф. (2005). Прогностическая компетентность преподавателей и обучаемых // Педагогика. Но. 5. Москва. с. 71 – 78
38. Строгова Н.А. (1999). К вопросу о гуманизации педагогической деятельности олигофренопедагога // Дефектология: научно методический журнал. Москва. Но.1. с. 59-63

PRIEDAI

PEDAGOGŲ APKLAUSA

Kokių žinių, mokėjimų ir įgūdžių labiausiai prireikia kasdienėje veikloje pedagogams, dirbantiems su specialiųjų poreikių vaikais?

Kokiose darbo su specialiųjų poreikių vaikais srityse Jūs labiau pageidautumėte kelti savo kvalifikaciją?

Šioje apklausoje dalyvauja pedagogai iš Ukmergės miesto ir rajono mokyklų.

Man Jūsų nuomonė labai svarbi! Iš anksto dėkoju už nuoširdžius ir išsamius atsakymus.

Apklausa yra ANONIMINĖ: nei vardo, nei pavardės rašyti nereikia

Kiek Jums metų?	☐ Jaunesni nei 25 metai ☐ 25 – 30 m. ☐ 31 – 35 m. ☐ 36 – 40 m. ☐ 41 – 50 m. ☐ 51 – 55 m. ☐ 56 – 60 m. ☐ 61 – 65 m. ☐ 66 ir vyresni (-ės)	Jūs esate	☐ Vyras ☐ Moteris
Koks Jūsų pedagoginio darbo stažas?	 (rašykite)	

Jūsų ugdymo įstaiga yra	☐ Mieste ☐ Kaime
Kuo dirbate?	☐ Lietuvių kalbos mokytoju (-a) ☐ Matematikos mokytoju (-a) ☐ Gamtos (biologijos) mokytoju (-a) ☐ Geografijos mokytoju (-a) ☐ Dailės mokytoju (-a) ☐ Muzikos mokytoju (-a) ☐ Dorinio ugdymo mokytoju (-a) ☐ Kūno kultūros mokytoju (-a) ☐ Pradinių klasių mokytoju (-a) ☐ Auklėtoju (-a) ☐ Kita (rašykite).....

Kur ir kada įgijote bendrojo lavinimo mokyklos mokytojo specialybę? (Nurodykite instituciją ir baigimo metus)

.....

Įgyta specialybė. (rašykite)

.....

Kaip manote, ar pakanka Jūsų įgytų žinių, mokėjimų ir įgūdžių, kad sėkmingai galėtumėte dirbti su specialiuųjų ugdymo(si) poreikių turinčiais vaikais?

Žinios, mokėjimai ir įgūdžiai	Žinių, mokėjimų ir įgūdžių:				
	Labai trūksta	Ko gero, trūksta	Nežinau	Ko gero, netrūksta	Visai netrūksta
Rengti modifikuotas programas	☐	☐	☐	☐	☐
Rengti adaptuotas programas	☐	☐	☐	☐	☐
Rengti individualias programas	☐	☐	☐	☐	☐
Rengti dalyko programas	☐	☐	☐	☐	☐
Rengti specialiąsias programas	☐	☐	☐	☐	☐
Diferencijuoti ugdymą klasėje	☐	☐	☐	☐	☐
Individualizuoti ugdymą klasėje	☐	☐	☐	☐	☐
Analizuoti mokinių mokymosi sunkumus	☐	☐	☐	☐	☐
Kurti ir palaikyti gerą klasės mikroklimatą	☐	☐	☐	☐	☐
Valdyti SUP vaikų elgesį	☐	☐	☐	☐	☐
Nustatyti aktualius SUP vaikų poreikius	☐	☐	☐	☐	☐
Bendrauti su specialiuųjų poreikių vaikų tėvais	☐	☐	☐	☐	☐
Išklausti SUP vaiką	☐	☐	☐	☐	☐
Analizuoti pedagoginį procesą	☐	☐	☐	☐	☐
Skatinti SUP mokinių motyvaciją mokytis	☐	☐	☐	☐	☐
Rengti darbinės programas (teminius planus) SUP vaikams	☐	☐	☐	☐	☐
Pasidalinti pedagoginėmis funkcijomis su kitais pedagogais, derinti jas	☐	☐	☐	☐	☐
Teigiamai skatinti SUP mokinius (padrąsinti, pagirti ir pan.)	☐	☐	☐	☐	☐
Būti dėmesingam SUP vaikui	☐	☐	☐	☐	☐
Mokėti įsijausti į SUP vaiko išgyvenimus, jo vidinę būseną	☐	☐	☐	☐	☐
Suvaldyti savo neigiamas emocijas, neprarasti savitvartos dirbant su SUP vaikais	☐	☐	☐	☐	☐
Spręsti konfliktines situacijas su SUP turinčiais mokiniams	☐	☐	☐	☐	☐
Lengvai užmegzti kontaktą	☐	☐	☐	☐	☐
Aiškiai reikšti mintis	☐	☐	☐	☐	☐
Būti pakančiam kito nuomonei	☐	☐	☐	☐	☐

Būti atlaidžiam	☐	☐	☐	☐	☐
Būti kantriam dirbant su SUPV	☐	☐	☐	☐	☐
Skatinti SUP turinčio vaiko saviugdą	☐	☐	☐	☐	☐
Įvertinti SUP vaiko gebėjimus	☐	☐	☐	☐	☐
Skatinti SUP vaiko pasitikėjimą savimi	☐	☐	☐	☐	☐
Kurti emociškai šiltus, efektyvius tarpusavio santykius	☐	☐	☐	☐	☐
Analizuoti SUP mokinių mokymosi sunkumus	☐	☐	☐	☐	☐
Įtraukti SUP turinčių mokinių tėvus į aktyvų dalyvavimą ugdymo procese	☐	☐	☐	☐	☐
Parinkti ir taikyti mokomąsias priemones SUP turintiems mokiniams	☐	☐	☐	☐	☐
Skatinti mokinių iniciatyvumą ir savarankiškumą	☐	☐	☐	☐	☐
Turėti teigiamas nuostatas specialiųjų poreikių vaikų atžvilgiu	☐	☐	☐	☐	☐
Vertinti SUP vaikų ugdomojo proceso rezultatus	☐	☐	☐	☐	☐
Skatinti vaikų kūrybiškumą	☐	☐	☐	☐	☐
Diplomatiškai spręsti iškilusias problemas su SUP vaikais	☐	☐	☐	☐	☐
Organizuoti šventes, ekskursijas, parodas	☐	☐	☐	☐	☐
Diferencijuoti ir individualizuoti mokymo procesą	☐	☐	☐	☐	☐
Atskleisti SUP mokinio polinkius, interesus	☐	☐	☐	☐	☐
Numatyti individualaus priėjimo prie kiekvieno vaiko būdus	☐	☐	☐	☐	☐
Siekti mokymo proceso lankstumo, įvairiapusiškumo	☐	☐	☐	☐	☐
Taikyti įvairių vaikų grupavimą pagal žinių, sugebėjimų lygį	☐	☐	☐	☐	☐
Teikti individualią dalykinę pagalbą atsižvelgiant į SUPV mokymosi sunkumus	☐	☐	☐	☐	☐
Rengti SPV savarankiškam gyvenimui	☐	☐	☐	☐	☐
Palaikyti teigiamą emocinį klimatą klasėje	☐	☐	☐	☐	☐
Siekti demokratinių santykių dirbant su SUPV	☐	☐	☐	☐	☐
Išlaikyti pusiausvyrą tarp vaiko inicijuoto ir pedagogo iniciatyva vykdomo ugdymo	☐	☐	☐	☐	☐
Derinti kitų dėstomų dalykų perteikiamas žinias	☐	☐	☐	☐	☐
Efektyviai organizuoti SUPV ugdymą aukštesnėse klasėse	☐	☐	☐	☐	☐

Taikyti žinias iš specialiosios pedagogikos srities kasdieniniame darbe	☐	☐	☐	☐	☐
Taikyti dalyko didaktines žinias darbe su SUPV	☐	☐	☐	☐	☐
Parinkti tinkamus mokymo būdus, metodus SUP vaikams	☐	☐	☐	☐	☐
Fiksuoti SPV ugdymosi pokyčius	☐	☐	☐	☐	☐
Organizuoti darbą klasėje su keliomis grupėmis pagal skirtingas programas	☐	☐	☐	☐	☐
Apibrėžti pritaikytos programos taikymo trukmę	☐	☐	☐	☐	☐
Organizuoti atviras pamokas	☐	☐	☐	☐	☐
Keisti visuomenės požiūrį į SUPV ugdymą bei integracijos procesą	☐	☐	☐	☐	☐
Formuoti teigiamas nuostatas darbui su SUPV pedagogų kolektyve	☐	☐	☐	☐	☐
Sudaryti ugdymo planą SUPV	☐	☐	☐	☐	☐
Pritaikyti ugdymo programą SUP turinčiam vaikui	☐	☐	☐	☐	☐
Organizuoti ugdymo procesą darbui su SUPV	☐	☐	☐	☐	☐
Organizuoti gabių vaikų ugdymą	☐	☐	☐	☐	☐
Organizuoti darbą su vaikais turinčiais elgesio problemų	☐	☐	☐	☐	☐
Organizuoti darbą su SPV bendrojo lavinimo mokykloje	☐	☐	☐	☐	☐
Integruoti silpnesnius vaikus į aukštesnio lygio užduočių atlikimą	☐	☐	☐	☐	☐
Parinkti adekvačias užduotis SUPV	☐	☐	☐	☐	☐
Rengti papildomas mokomąsias priemones SUP turintiems vaikams	☐	☐	☐	☐	☐
Spręsti išskylančias konfliktines situacijas su tėvais	☐	☐	☐	☐	☐
Pasidalinti ugdomuoju darbu su mokyklos pedagogais	☐	☐	☐	☐	☐
Kurti tinkamą aplinką užtikrinančią SUPV ugdymą	☐	☐	☐	☐	☐
Garantuoti SUPV psichologinį bei fizinį saugumą	☐	☐	☐	☐	☐

Kur įgijote Jums reikalingų kompetencijų darbui su SUPV?

Kompetencijos	Kompetencijas įgijo					
	Studijų metu	Keldami kvalifikaciją kursuose ar kitaip	Savarankiškai		Dirbdami mokykloje (iš patirties)	Bendraudami ir bendradarbiaudami su kitais pedagogais
			Teoriškai	Praktiškai		
Ugdymo turinio formavimas	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Efektyvus SUP vaikų ugdymas	☐	☐	☐	☐	☐	☐
SUP vaikų saviugdosa ir potencialių galimybių plėtros skatinimas	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Bendravimas su SUP moksleiviais	☐	☐	☐	☐	☐	☐
SUP vaikų tėvų įtraukimas į ugdymo procesą	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Palankios aplinkos kūrimas SUP vaikams	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Bendradarbiavimas su kitais pedagogais	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Išskirtinių mokinių grupių ugdymas	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Organizaciniai gebėjimai	☐	☐	☐	☐	☐	☐

Dėkoju už nuoširdžius ir išsamius atsakymus.

Duomenų apie pedagogų pasirengimą ugdyti SPV suvestinė (%)

Žinios, mokėjimai ir įgūdžiai	Labai trūksta	Ko gero, trūksta	Nežinau	Ko gero, netrūksta	Visai netrūksta	Neatsakė
Rengti modifikuotas programas	14,16	50,64	3,00	24,89	5,58	1,72
Rengti adaptuotas programas	17,17	54,94	3,43	19,74	2,58	2,15
Rengti individualias programas	13,30	41,63	8,58	27,04	4,72	4,72
Rengti dalyko programas	5,15	17,60	3,00	44,64	26,18	3,43
Rengti specialiąsias programas	14,59	49,79	9,87	18,88	2,58	4,29
Diferencijuoti ugdymą klasėje	5,58	24,03	8,58	49,36	11,16	1,29
Individualizuoti ugdymą klasėje	8,15	21,03	6,87	48,93	12,02	3,00
Analizuoti mokinių mokymosi sunkumus	4,29	24,03	5,15	52,79	11,16	2,58
Kurti ir palaikyti gerą klasės mikroklimatą	3,86	18,03	3,86	51,50	21,46	1,29
Valdyti SUP vaikų elgesį	9,87	35,19	10,73	35,62	6,44	2,15
Nustatyti aktualius SUP vaikų poreikius	9,44	43,78	15,45	25,32	2,15	3,86
Bendrauti su specialiųjų poreikių vaikų tėvais	7,30	32,19	9,87	40,77	8,15	1,72
Išklausyti SUP vaiką	3,43	19,74	6,44	55,79	13,30	1,29
Analizuoti pedagoginį procesą	3,86	25,32	9,87	50,21	9,44	1,29
Skatinti SUP mokinių motyvaciją mokytis	7,73	39,06	7,30	38,63	5,58	1,72
Rengti darbinės programas (teminius planus) SUP vaikams	9,01	52,36	9,44	25,32	3,00	0,86
Pasidalinti pedagoginėmis funkcijomis su kitais pedagogais, derinti jas	5,58	25,75	11,16	48,50	7,73	1,29
Teigiamai skatinti SUP mokinius (padrąsinti, pagirti ir pan.)	2,15	11,59	5,15	56,22	22,32	2,58
Būti dėmesingam SUP vaikui	1,29	14,59	5,15	57,94	20,17	0,86
Mokėti įsijausti į SUP vaiko išgyvenimus, jo vidinę būseną	4,29	22,32	10,30	48,50	12,88	1,72
Suvaldyti savo neigiamas emocijas, neprarasti savitvardos dirbant su SUP vaikais	2,58	22,32	12,88	50,64	10,73	0,86
Spręsti konfliktines situacijas su SUP turinčiais mokiniais	3,86	34,33	12,45	39,91	8,58	0,86
Lengvai užmegzti kontaktą	0,43	19,31	8,15	53,65	17,17	1,29
Aiškliai reikšti mintis	2,58	9,44	8,58	55,79	22,75	0,86
Būti pakančiam kito nuomonei	3,43	6,87	4,72	57,94	25,75	1,29

Būti atleidžiam	2,58	9,87	4,72	57,94	22,75	2,15
Būti kantriam dirbant su SUPV	4,72	17,60	7,73	51,93	16,31	1,72
Skatinti SUP turinčio vaiko saviugdą	7,73	29,61	12,02	41,20	6,87	2,58
Įvertinti SUP vaiko gebėjimus	9,87	30,90	7,73	39,48	9,44	2,58
Skatinti SUP vaiko pasitikėjimą savimi	3,43	21,46	9,87	53,22	10,30	1,72
Kurti emociškai šiltus, efektyvius tarpusavio santykius	2,58	21,46	9,44	54,08	11,59	0,86
Analizuoti SUP mokinių mokymosi sunkumus	6,01	35,19	11,16	38,20	7,73	1,72
Įtraukti SUP turinčių mokinių tėvus į aktyvų dalyvavimą ugdymo procese	12,88	46,35	17,60	18,45	2,58	2,15
Parinkti ir taikyti mokomąsias priemones SUP turintiems mokiniams	12,45	42,06	7,30	33,91	3,43	0,86
Skatinti mokinių iniciatyvumą ir savarankiškumą	4,29	27,04	9,01	48,50	9,87	1,29
Turėti teigiamas nuostatas specialiųjų poreikių vaikų atžvilgiu	1,72	12,45	9,87	60,09	15,02	0,86
Vertinti SUP vaikų ugdomojo proceso rezultatus	5,15	32,19	10,73	44,21	6,87	0,86
Skatinti vaikų kūrybiškumą	4,29	18,03	11,16	51,50	14,16	0,86
Diplomatiškai spręsti iškilusias problemas su SUP vaikais	3,00	23,18	9,87	51,93	9,87	2,15
Organizuoti šventes, ekskursijas, parodas	5,15	17,17	11,16	43,35	21,03	2,15
Diferencijuoti ir individualizuoti mokymo procesą	5,58	30,47	9,87	45,49	6,44	2,15
Atskleisti SUP mokinio polinkius, interesus	5,58	39,48	14,59	32,62	5,58	2,15
Numatyti individualaus priėjimo prie kiekvieno vaiko būdus	5,58	37,34	12,88	36,48	6,44	1,29
Siekti mokymo proceso lankstumo, įvairiapusiškumo	3,43	32,19	11,59	45,06	6,01	1,72
Taikyti įvairių vaikų grupavimą pagal žinių, sugebėjimų lygį	5,58	32,19	11,59	43,35	5,58	1,72
Teikti individualią dalykinę pagalbą atsižvelgiant į SUPV mokymosi sunkumus	6,87	34,76	13,30	37,34	6,01	1,72
Rengti SPV savarankiškam gyvenimui	5,58	45,06	18,45	24,89	3,86	2,15
Palaikyti teigiamą emocinį klimatą klasėje	3,43	21,03	6,87	56,22	10,73	1,72
Siekti demokratinių santykių dirbant su SUPV	2,15	17,60	9,01	57,51	10,30	3,43
Išlaikyti pusiausvyrą tarp vaiko inicijuoto ir pedagogo iniciatyva vykdomo ugdymo	3,00	27,04	16,74	45,49	5,15	2,58
Derinti kitų dėstomų dalykų perteikiamas žinias	5,58	24,46	16,31	45,49	6,44	1,72

Efektyviai organizuoti SUPV ugdymą aukštesnėse klasėse	9,87	40,34	20,17	21,46	3,86	4,29
Taikyti žinias iš specialiosios pedagogikos srities kasdieniniame darbe	9,44	37,77	12,88	31,76	5,58	2,58
Taikyti dalyko didaktines žinias darbe su SUPV	6,44	30,90	9,44	46,35	5,58	1,29
Parinkti tinkamus mokymo būdus, metodus SUP vaikams	7,73	39,06	9,87	37,34	3,43	2,58
Fiksuoti SPV ugdymosi pokyčius	5,58	39,06	14,59	36,91	1,72	2,15
Organizuoti darbą klasėje su keliomis grupėmis pagal skirtingas programas	13,30	36,48	14,16	30,90	3,43	1,72
Apibrėžti pritaikytos programos taikymo trukmę	10,30	45,49	14,16	26,18	3,43	0,43
Organizuoti atviras pamokas	5,58	35,19	14,59	33,91	7,73	3,00
Keisti visuomenės požiūrį į SUPV ugdymą bei integracijos procesą	9,87	40,34	20,60	22,32	4,72	2,15
Formuoti teigiamas nuostatas darbui su SUPV pedagogų kolektyve	7,73	34,76	22,75	29,18	4,29	1,29
Sudaryti ugdymo planą SUPV	6,87	49,79	14,16	24,89	2,15	2,15
Pritaikyti ugdymo programą SUP turinčiam vaikui	4,72	44,21	15,45	30,47	3,43	1,72
Organizuoti ugdymo procesą darbui su SUPV	6,44	46,78	12,45	30,47	2,15	1,72
Organizuoti gabių vaikų ugdymą	6,44	18,45	6,87	54,08	12,45	1,72
Organizuoti darbą su vaikais turinčiais elgesio problemų	10,73	39,48	11,16	31,33	6,01	1,29
Organizuoti darbą su SPV bendrojo lavinimo mokykloje	10,30	40,77	14,16	28,76	3,86	2,15
Integuoti silpnesnius vaikus į aukštesnio lygio užduočių atlikimą	7,73	40,77	12,88	31,76	4,29	2,58
Parinkti adekvačias užduotis SUPV	5,15	38,63	12,45	36,91	5,15	1,72
Rengti papildomas mokomąsias priemones SUP turintiems vaikams	10,30	39,48	13,30	30,47	4,72	1,72
Spręsti išskylančias konfliktines situacijas su tėvais	6,87	33,05	9,44	44,21	5,15	1,29
Pasidalinti ugdymu darbu su mokyklos pedagogais	3,43	18,03	16,74	52,36	8,15	1,29
Kurti tinkamą aplinką užtikrinančią SUPV ugdymą	6,01	32,62	15,02	38,63	6,44	1,29
Garantuoti SUPV psichologinį bei fizinį saugumą	5,15	34,33	13,30	36,05	9,87	1,29